ТВОРЧЕСКИ ЭКЗАМЕН

Укх деношка Москве дIадолалу нохч-гIалгIай литература кIира. Республика писателаша шоай дикагIйола произведенеш хьоргья вай Даьхен столице. Уж хургба столица тайп-тайпарча предприятешка, учреждененешка книжкаш дешаращца къамаьлаш деш.

Вай республика литературни вахаре Iалаьмате доккха хIама да из. Цо хьагойт нохч-гIалгIай литература укх тIеххьарча хана чIоагIа дегIадена хилар. Да а да из иштта. Къаман литература дегIадоваладара вай парте цахаддаш еш йола йоакхо бахьан лакхарча лагIа тIа даьннад нохч-гIалгIай литература а. Из геттара къона да. Цхьабакъда, хьакуллашехьа цунна хьалхашка эттад сийлахьдоккха исторически гIулакх. Октябрьсин революце хьакхеллача нохч-гIалгIай литература ираз кхаьчар кердача заман вахар, цун турпалий оамалаш хьагойта. Исторически ханага диллача геттара лоаца ба цо хьабена никъ. Дале а, социалистически реализма ларда тIа дегIаденача вай литератураца хIанз йолаш я ерригача жанраех язьяь произведенеш — поэмаш, повесташ, пьесаш, киноповесташ, романаш, иштта кхы а.

Книжкаш дешараштa дукха езаеннай вай гIорбаьнначa писателий Б. Зязикова, М. Мамакаева, И. Базоркина, Х. Ошаева, Хь-Б. Муталиева, Р. Ахматовай, Ж. Яндиева, А. Ведзижева, А. Хамидова, Хь. Осмиева, Н. Музаева, А. Бокова, Х. Эдилова, иштта кхыбарий произведенеш. ТIехь-тIехь а гIа чIоагIлуш патт къоначa писателий оазаш а. Йоккха творчески котало пархIа мегаргйолаш произведенеш язьяьй къоначa писателаша С. Чахкиева, Гойсултанова, Айдамирова, иштта кхычар а.

Белгалдаккха дезаш да укх тIеххьарча шерашка нохч-гIалгIай проза къаьстта чIоагIа дегIаена хилар. Духхьал шин-кхаь шера арадаьннад массехк роман. Иштта белгальяха йиш я кхыча жанрех язьяь йола произведенеш а.

Республика писателаш дукхагIа терко е баьннаб хIанзарча заман турпалий образаш кхоллара. Дукха я лоаман кхалсагах язьяь а, хIаьта иштта дIаяхача замах юхедиса мIрча гIулакхаш гучадоахаш йола а произведенеш.

ТIеххьарча хана Москве кепатеха арахийцай нохч-гIалгIай писателий дикка произведенеш. Царна юкъе я поэзи, проза, бераштa язьяь произведенеш. Из а боккха толам ба. Цо цIаькха а хьагойт вай литература кхийна хилар.

Нохч-ГIалгIай писателаша кIоаргга Iомаду республика къахьегамхой вахар, цар производственни гIулакхаш, цар вахаре кийслуш дола кердадар. Писателаша айхха бувзам лоаттабу предприятешкарча болхлоща, мехкдаьттахоща, колхозхоща. Москве хургдолча литературни кIиранга кийчлуча хана писателаш хилар республика дукхача районашка. Цига писателаша къамаьлаш дир литературах, шоай творчески планех лаьца, хIаьта книжкаш дешараша йийцар шоай уйлаш. Бокхa пайда баьлар цу гIулакхах.

Бехктокхаме а сийлен а декхараш да парте советски литературана хьалхашка оттадеьраш. Уж сийленца кхоачашдара беррига низ тIаберзабаьб республика писателаша. Доккхал де йиш йолаш хIамаш карагIдаьннад царна. Цхьабакъда, дIахо теркам тIабахийта безаш дукха гIулакхаш да. Эггара хьалха белгалдаккха деза хIанзарча заман турпалий образаш кIоаргга хьагойташ йола произведенеш вай литератураца кIезига хилар. ДукхагIа язде деза вай промышленни предприятешка, мехкдаьтта промыслашка, колхозий, совхозий аренашка болх беча къахьегамхоех. Къаьгга хьагойта еза тахан коммунизм хьалъеш воаллачун образ. Вай кагирхой сатувсаш ба коммунистически идеала оамалаш ювцаш йолча художественни произведенешка.

Иштта чIоагIа теркам тIабахийта безаш я нохч-гIалгIай литературацара лоаман кхалсага образ а. Бакъдар аьлча, лоаман кхалсагах язьяь, дIаяхача замах юхедисача воча гIулакхех из мукъа мишта йоалл дувцаш йола произведенеш дикка я. Уж произведенеш чIоагIа поархIаме а эшаш а я. ХIаьта а белгалдаккха деза, тIехьадиса гIулакхаш вIалла доахкаш йоацача, коммунизм хьалъеча хьинаре дакъа лоацаш йолча лоаман кхалсага образ гойташ йола произведенеш геттара кIезига хилар. Къоначa тIехьенна хьокхам лургболаш йола цу тайпара произведенеш чIоагIа эшаш я тахан.

Ледара патт вай республике боккха чулоацам а болаш, сакъердаме иллеш яздара болх. Цу гIулакхах бехк баккха боагIа вай поэтех, хIана аьлча цар лерттIа терко яц цу балха, кIезига язду дика иллеш.

Укх тIеххьарча хана дикка дегIаенай нохч-гIалгIай драматурги. Моттигерча автораша язьяь пьесаш уттаяьй республика драматически театраша. Бакъда, цу деша дIахо а терко е еза.

Бераштa лаьрхIа произведенеш дукхагIа язьяра декхар тIалатт вай писателаштa хIанз а.

Республика писателаша дикка дакъа лоац республикански газетий балха юкъе. Цар язью очеркаш, стихаш, тайп-тайпарча дешаех лаьца публицистически статьяш. Бакъда, дIахо чIоагIбе беза писателаша шоай газеташцара бувзам. Из чIоагIа лоархIаме да. Къаьначар а къоначар а дакъа лаца деза газетий балхаца.

Вай Даьхе хIанз кийчлуш я Советий Iаьдала 50 шун, хIаьта В. И. Ленин ваь 100 шун дизара шин исторически дата дезде. Цу йоккхача событешта хIанззе лерттIа кийчо е дейхарийла ба республика писателаш. Вай хьабеначa сийлен наькъах, тахан коммунизм хьалъерий гIулакхех язъе еза кIоарга идейни чулоацам, лакха художественни говзал йола произведенеш.

Кхоана Москве дIаболх вай писателаш. Цига хургдолча литературни кIиро торо хулийтаргья писателий цIаькха шоай творчествага хьажа, кхоачамбоацараш зе, де дезараш белгалдаха.

Писателий Союза правлени декхарийла я дIахо болх тоабара Москве хургйолча творчески экзаменах, цунна кийчо еш Iоаьча опытах кхетамца пайда эца, иштта вай сийлен замо писателашкара дIадехар кхоачашдергдола гIулакх вIаштIехьдаккха.

Дикача наькъ тIа хилда шо, хьамсара новкъостий!

ДЕРРИГАЧА МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIКХЕТА!

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советен Министрий Советен орган.

Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

№ 137 (4150). ЕРА, 18 ноябрь, 1965 шу. Мах 2 кеп.

КПСС Центральни Комитетеи СССР Министрий Советеи

КПСС ЦК Президиуми СССР Министрий Совети хьежар СССР правительства чIоагIъяьча контрольни цифрашка хьежжа союзни республикай Министрий Советаша, СССР министерствашеи ведомствашеи дакъа а лоацаш СССР Госпланои СССР финансай Министерстваи оттаьча 1966 шера йолча СССР халкъа боахам дегIабоалабара планеи СССР паччахьалкхен бюджетеи проекташка.

Хьачуенна материалаш масса оагIорахьара йийца а йийца, КПСС ЦК Президиумои СССР Министрий Советои могайир дIахо халкъа боахам дегIабоалабара, халкъа вахара боарам лакхбара, хIаьта иштта мехка оборонни низ чIоагIбара а тIаерзаяь йолча планеи бюджетеи проекташ.

Промышленни производство дегIайоалаяра заданеш промышленни производства эффективность лакхъяреи продукци дукхагIа арахецар духьа предприятей резерваех пайда биззагIа эцареи хьакъехьа КПСС ЦК сентябрьски (1965 ш.) Пленумо еннача указанешка хьежжа оттаьй. Промышленность дегIайоалаяра хьахецача капиталовложенеша эггара хьалхарча аргIанна Iалашде деза болх беш йола предприятеш кердача техникаца кийчъяра йоккхий мероприятеш чакхйоахилгеи йистеяла еза объекташ хьалъяь йоахилгеи. Цу гIулакха оттадаьд халкъа боахаме технически прогресс Iалашъеш йола электроэнергетика, машиностроени, металлообработка, химически промышленность, приборостроени, промышленноста кхыдола доакъош сихагIа дегIакхувлилга. Дикка дукхагIа хьадергдолаш да кIадаш, барзкъаш, кога гIирс, трикотажни изделеш. Геттара дукха хьае лаьрхIад холодильникаш, барзкъаш дутта машинаш, телевизораш радиоприемникаш, культурно-бытовой гIулакхашта эша кхыдола товараш.

Халкъа боахама плана проекта тIа оттаьй СССР юрта боахам дIахо дегIабоалабара сагота данза даргдоацача гIулакхий хьакъехьара КПСС ЦК мартовски (1965 ш.) Пленума решенеш кхоачашъяра, белггала аьлча, юртбоахама производствана лаьрхIа колхозаштеи совхозаштеи трактораш, комбайнаш, грузовой автомобилаш, минеральни удобренеш, кхыйола материально-технически средстваш дукхагIа телара йола хьадда заданеш. Цу гIулакха лаьрхIа дикка лакхбеш ба юрта боахамга йохийтача капиталовложеней боарам. Юрта боахама дакъе кхоачащъе лаьрхIа мероприятеш чакхъяхара Iалашде деза ялат, хьайбай продукташ, шекара свекла, гидуаргаш, юртбоахама продукце кхыдола тайпаш дукхагIа доахилга.

1966 шера иштта дукха средстваш дIаяхийта лерхI яйгеи кхачани промышленность дегIайоалаярга а.

Тоъал дукха материальни ресурсаш хьожаю чуIе цIенош дукхагIа хьалдарга, школаш, больницаш, берий учреждененеш, культурно-бытовой гIулакхаш лаьрхIа кхыйола объекташ хьалъярга. 1965 шерарчул дуккха а дукхагIа хьалдергдолаш да 1966 шера чуIе цIенош.

ЦIенхаштта гIулакхаш чакхдаха лерхI бахача наха деш дола бытовой гIулакхаш тоадараи быта гIулакхашта эша кадраш кийчъяраи.

1966 шера йола халкъа боахама плана заданеш кхоачашъелга Iалашдара эша ассигнованеш хьожае оттадаьд СССР паччахьалкхен бюджета проекта тIа. Бюджетера ахчаш дукхагIа хьожаду просвещенега, унахцIено лораярга, лакхерчеи юкъерчеи квалификацех йола кадраш кийчъярга, культура даькъе чакхйоахача мероприятешка, хIаьта иштта социальни Iалашонга а.

КПСС ЦК-аи СССР Министрий Советеи 1966 шера йолча планеи бюджетеи проекташ ювцача хана къаьстта уйла тIаяхийтар къахьегама овсарлеи общественни производства эффективности лакхъяра, Iилманеи техникинеи керда карагIдаьннараш шерра халкъа боахама юкъехахьара, керттерча производственни фондехи капитальни вложенехи пайда дикагIа эцара дешашта. Дуккха лоархIамера гIулакхаш чакхдаханза даргдоацаш лаьрхIад Iаьржа металлургии гIишлой материалий промышленности дегIайоалаяра.

ЦIенхаштта критика йир капитальни гIирсаш хьалдара даькъе (проекташ оттаеча хана дувлийта дуккха гIалаташи ца зувш дисараши, гIирсаш хьалдареи кулхьареи балхаш во вIаштIехьдаьха дIадоладари эсала чакхдахари), хIаьта иштта хьун, хьу чакхйоахача, чкъаьрий, дулха-шурий промышленносте а (бедалах пайда во эцар, дуккхаза а эсала продукци арахецар, эсала доал даь моттигаш хилар) гучадаьннача кхоачамбоацарашта.

Теркам тIабахийтар материальнии ахчани ресурсаш кхомбеш дIаахийтар духьа лоаттабу къовсам чIоагIбанза барг ца хилара, халкъа боахаме йовш йола хIамаш дIахо кIезигьянзеи пайда хьа ца луш дIаухийташ дола рузкъаш соцадензеи дарг ца хилара, хIаьта иштта паччахьалкхени боахамеи аппарата ерригача звеньяшка паччахьалкхен дисциплина бокъонца кхоачашъяра.

1966 шера йола СССР халкъа боахам дегIаахара планеи СССР паччахьалкхен бюджетеи проекташ СССР Лакхехьара Совет хьажийта дIачулуш я.

КХОАНА 90 ШУ ДОАЛ М. И. КАЛИНИН ВАЬ

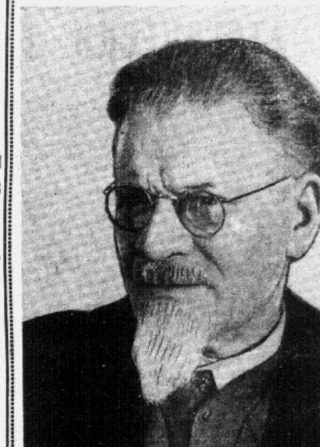

ТIехваьнна вокхача Коммунистически партен Советски паччахьалкхени деятела, В. И. Ленина тешамерча ученикеи соратникеи Михаил Иванович Калинина (1875—1946) доккха а сийрда а вахар — боарам боацаш чIоагIа халкъа мутIахьа а волаш гIулакх дара хьокхам. Кхелетача хана денз революционни къовсама наькъ тIа отт из. Путиловски заводе «Болхлой класс мукъаяккхар духьа лоаттабеча къовсама Союза» юкъейоагIаш хиннача марксистски кружока кулгалду М. И. Калинина.

1898 шера парте вода Михаил Иванович, хIаьта цу хана денз верригa а дIалу цо ше къахьегача халкъа ираз бахьан долаш лоаттабеча къовсама. Революционни балха лоархIамегIара участкаш М. И. Калининга телар парте. 1917 шера Октябрьски деношка парте Центральни Комитето, герз кара а ийца еш йолча восстанена организационно-технически кийчо яра, шийна тIадехка лоархIамера гIулакхаш кхоачашду Михаил Ивановича.

Сийлахь-боккхача Октябра котало яьнначул тIехьагIа М. И. Калинина доккха дакъа лаьцар ЦIеча Эскара хьалхара отрядаш вIашагIйохкача, кулгалдир Петрограда городской боахама.

Я. М. Свердлов венначул тIехьагIа В. И. Ленина еннача предложенех ВЦИК-а керте эттар М. И. Калинин. 1938 шера СССР Лакхехьарча Совета Хьалхарча сессе Лакхехьарча Совета Президиума Председателалла хорж из. Ший хьинар ца кходеш ткъаь ворхI шера Ерригача Союза старосталла къахьийгар цо, ший деррига низаш социалистически паччахьалкхе, болхлой классаи крестьянстваи цхьоагIо чIоагIъяра, халкъий доттагIал чIоагIдара дIа а луш.

Массаза а халкъаца айхха бувзам лоаттабеш хиннав М. И. Калинин, мехкарча дуккхача городашкеи юрташкеи хиннав из. «Къахьегамхоех болча дуккхача наха дегIала ваха ховш ва из», — яьхад В. И. Ленина Михаил Ивановичах.

Башха-дикача а талант йолаш волча а агитатора, М. И. Калинина шийн статьяшка, къамаьлашка, беседашка, выступленешка ленински хьехама пропаганда яьй, парте политика дIа а йовзийташ, боккха болх лелабаьб къахьегамхошта коммунистически кхетам балара. Цун образ, халкъа воI, цIена коммунист, чIоагIача лоIамера, сийрдача хьаькъалера, фийла дог дола саг, цун йIаьхий творчески тIехьале тахан а тIехьа коммунистически общество хьалъяра сийлахь-доккхача гIулакхага этта латт.

ДИКА КХАБА ДОАХАН

Урус-Мартана района «Гехинский» совхоза № 1 йолча шурий-товарни ферма коллективо кхоачашъяьй шура яккхара шера план.

Доярканта юкъе хьалхле лелаеш хьабаьхкаб, шера яккха езар 1670 килограмм мара йоацача, хIара Iаттагара 2000—2100 килограмм шура яьккха бола Джабаева Асет, Тенсуркаева Бату, Батаева Басыла, Шаипова Кхокха, Юсупова АсмаI, кхыбараш.

Шоай яьккхача коталонах тоъам баь Iе дагабац «Гехинский» совхоза № 1 йолча ферма доояркаш. Шу чакхдалалехьа хIара беттача Iаттагара, юкъера лаьрхIача, 180—200 килограмм шура кхы а яккха аьнна дош деннад цар.

Бакъда, хIанз укх сахьате шоай дош кхоачашдара дукха йоакхо яц цар. Хьалха сапна дика вIаштIехьбаьккхабац къахьегам.

Масала, тоъал лохъеннай ферме хьайоаккхаш йола шура. Нагахьа санна ши-кхо кIира хьалха хIара Iаттагара юкъера лаьрхIача 4—4,5 килограмм йоаккхаш хиннаяле хIанз хIара Iаттагара дийнахьа йоаккхар 2,5—3 килограмм мара яц.

Цу гIулакха уйла яц «Гехинский» совхоза № 3 йолча ферме а. Укхаза геттара во вIаштIехьбаьккхаб доаркайи бежа Iуйи къахьегам, кулгалхоша кхетадац хIанзаръяр хьайбаш леладераштa геттара бехктокхаме ха хилар. ЛерттIа гIулакх дIакхачийтац ферме чусоцадаьча доаханна. Керттера да уж дика кхабар. Бакъда, № 3 йолча фермера доахан-м дукхагIча хана меца латташ хул, зоотехник волча Дааев Абус, дийнахьеи буси хIара Iатта луш яр 30—35 килограмм силос, пхи килограмм йол, 20—25 килограмм барда, иштта жом а концентраташ а я яхаш тешал дой а.

Доярканца а бежа Iуьшца а къамаьл дича гучадоал, ферме жом ца бахьа кIира совгIа ха йолга.

Шортта концентраташ я ферме, доаханна дIателац, уж дIаякка мегаргдолаш хьай дац, яхаш, силосацеи кхыча доакъаращцеи вIашагIа а эеш тела йиш йоллашехьа а.

Иштта кIезига тел доаханна йолча. Масала, тхо цига хиннача дийнахьа Iурра денз делкъел тIехьагIа диъ сахьат даллалца йолча хана 281 Iатта йилла йол яцар цхьан лафетаца енар мара. Цудухьа хьалхашка уллаш вIалла доакъар а доацаш латтар доахан. Пхи килограмм йилла езача царех хIара Iатта йиллар яцар 1,5—2 килограмм йол мара.

Рационах йоагIа йол а ча а ца дехкаш хIана дут оаш доахан аьлча зоотехника йоах:

— Транспорт кхоаяц доакъар дIатIакхахьа.

КIал лард йоацаш да нов. Дааева яхар. Ши трактори ши лафети царел совгIа кхоъ вордеи я ферме. Цхьабакъда, тракторехи вордаехи бизза пайда-м эцац укхаза. Вордаш гуш а яцар ферме, е мича яхай ховш а яцар. хIаьта доакъар ихуьхьаш йолча тракторца делкъийга хIама даа вахав, йоахар, тракторист. Иштта хул йоах доярикаша хIара денна.

Доахан кхабарга хьежжа йоаккх ферме шура а. ХIара Iаттагара дийнахьа 1,7—1,9 килограмм мара яккхац. ДикагIа лоархIача доаркаша Х. Инваловас, М. Атуевас, Е. Мусхаджиевас, М. Дулаевас хIара Iаттагара яьккхар а 1300—1370 килограмм шура мара яц, шера яккха езар 1670 килограмм йолча. Вокх доаркаша кхы а кIезигагIа яьккхай из.

Бакъда, гIулакх иштта латте а шура йоаккхилга тоадара деш хIама дац ферме. Кхыметтел ден распорядок а оттаьяц укхаза.

Кхоъ мара ца везашехьа бархI скотник ва укхаза. Цар деш хIама дац доакъар лафета тIа доттилга мара. Цул совгIа везаш вац фермана кхоъ подвозчик, цаI хилча тоъаргва царех. Ца эша болхлой лелабора 180—200 сом алапи совгIа тел ферме.

Лакхе белгалдаьха кхоачамбоацараш дIадахара хоадам боллаш гIулакх де деза «Гехинский» совхоза кулгалхоша, къаьстта керттерча зоотехника Ожигов Леонида, фермай заведующеша, зоотехникаша

Ам. ПЛИЕВ,
тха сөбкор.

«ВЕНЕРА-3» ЯХА ПЛАНЕТАШТА ЮКЪЕРА СТАНЦИ СИГАЛЪЯХИЙТАР

ТАСС-а хоам

1965 шера 16 ноябре Советски Союзе Венера яхача планетагахьа яхийтай «Венера-3» яха планеташтa юкъе лела автоматически станци.

«Венера-3» яха планеташтa юкъе лела автоматически станци гелиоцентрически орбита тIа яккхара схема «Венера-2» яха планеташка юкъе лела автоматически станци орбита тIа яьккха схема морг я.

«Венера-3» яха автоматически станци сигалъяхийтарца керттера лерхIар—Iилман информацеш совъяхар а Венера яхача планетаи космически арени хьакъехьа кхы тIа а Iилман даннеш эцар а.

960 килограмм дозал долаш я «Венера-3» яха автоматически станци.

Чурча Iилман аппаратурага диллача цун конструкци кIезиг-дукха эргаш я «Венера-2» яхача станце конструкцел. Дуккха керда тохкама декхараш кхоачашде дезаш я из станци.

ЛаьрхIачоа гаргга йолча траекторе тIа яьккхай «Венера-3» яха планеташта юкъе лела автоматически станци. Лаьттан тIара командно-измерительни комплекс «Венера-2», «Венера-3» яха шаккхе а станци мишта йода а хьеж, цар системай балха лостам а тел.

Телеметрически информаце данneex, «Венера-3» яхача станце ерригa системаш боарамагIа болх беш я. 1965 шера 16 ноябре московски ханах 12 сахьат даьлча «Венера-3» яха автоматически станци Лаьттанна 65 эзар километр гаьна яр укх тайпара параметраш а йолаш: къилбаседен шоралах 23 градуси 25 минути малхбоален гаьналах 99 градуси 39 минути.

Хьаухача ерригача информацена обработка еш я координационно-вычислительни центр.

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПАЛАТАИ МАССАЗАРЧА КОМИССЕШКА

ЯлхазлагIа хержача СССР Лакхехьарча Совета ворхIлагIча сессе 1966 шера СССР халкъа боахам дегIабара паччахьалкхен плана, 1966 шера йолча СССР паччахьалкхен бюджета проекташка а 1964 шерара СССР паччахьалкхен бюджет кхоачашъяра хьакъехьарча отчетага а хьожаргхиларца дувзаденна шинна а палата бюджетни комиссешеи Къамий Совета экономически комиссеи 16-ча ноябре цхьана хиннача шоай заседане ладийгIар цу дешаех СССР Министрий Совета Председатела заместитела — СССР Госплана председатела нов. Н. К. Байбаковеи СССР финансай министра нов. В. Ф. Гарбузовеи яьча докладашка.

СССР халкъа боахама плана, паччахьалкхен бюджета, бюджет кхоачашъяра хьакъехьарча отчета разделашка бокъонца хьажара а хIаьта иштта царех йола заключенеш кийчъяра а палатай комиссеша подкомиссеш вIашагIъехкай.

СССР Госплана, СССР Госстроя, СССР финансай Министерства, кхыча министерствайи ведомствайи викалаша а хIаьта иштта укх шерара плани бюджети кхоачашъяра хьакъехьен 1966 шера йолча планеи бюджетеи хьакъехьеи союзни республикай Министрий Советий викалаша а даь хоамаш дувца йолаелар подкомиссеш.

ПАРТЕИ ПРАВИТЕЛЬСТВАИ КУЛГАЛХОЙ БЕРИЙ ЛОВЗОРГИЙ ВЫСТАВКАГА ХЬАЖАР

Цхьа бутти ах бутти ба мехкарча 710 предприяте шоай изделей 40 эзар образец хьокха оттаяь берий ловзоргий выставка Москве Центральни выставочни зале хьайийла. Наьха уйла Iалаьмате чIоагIа тIаозаш я из, хIанале а цига хьажа вена хиннав 500 эзар совгIа саг.

15 ноябре берий ловзоргий выставке баха хилар А. Н. Косыгин, А. И. Микоян, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, Ф. Д. Кулаков, Б. Н. Пономарев, А. П. Рудаков, СССР торговле министр А. И. Струев, СССР яйгача промышленноста министр Н. Н. Тарасов, РСФСР просвещене министр Е. И. Афанасенко, ВЛКСМ ЦК секретарь Ю. В. Торцев, КПСС ЦК-аи СССР Министрий Советеи бехктокхамера болхлой.

Выставкага хьожача хана белгалдаьккхар берий ловзоргаш дIахо дукхагIа а дикагIа а хьаянзеи кийчъянзеи, цар ассортимент шеръянза ярг ца хилар. Ловзоргаша сакъердам барал совгIа, къаьстта лоархIаме да, берий дуккха пайданера навыкаш дегIакхувлаш хилар. Белггала аьлча, ца хилча йиш яц физиках, химех, механиках Iомадаьр чIоагIдара дешархошта новкъостал дергдола ловзараши ловзоргаши. (ТАСС).

КЪАХЬЕГАМА СОВГIАТ

Укх шера план ханал хьалха кхоачашъе а, КПСС XXIII-ча съезда сийленца накъа яха а лерхI Грозненски нефтемаслозавода коллективо. Шерра социалистически яхь яьржай установкай коллективашта юкъе. Яхьо хьинар совдоах. ХIанзлехьа гучаювлаш я валови продукци арахецара шера план кхоачашъяь установкай коллективаш. Царех я нн. Варнавский, Гилядов керте латта коммунистически къахьегама сийлен цIи лелаеча установкай коллективаш. Шера план 11-ча ноябре кхоачашъяьй цар. — Ер шу дизалехьа тIадоагIача шера чотах итташ эзараш тоннаш арахецаргья, — йоах установкай болхлоша. Из да цар съезда сийна кийчду къахьегама совгIат.

Иштта дика къа а хьегаш, семилетка тIеххьара шу чакхдоаккхаш я нн. Летковскаяси Васинеи кулгалдеча установкай коллективаш а. Цхьайтта бетта план 29-ча октябре кхоачашъяьй цар. ХIанзлехьа декабра бетта чотах арахийца мехкдаьтта продукци эзараш тоннаш я. Укх бетта 25-ча дийнахьа шера план кхоачашъе лерхI цар. Шоаш лерхIар толамца кхоачашдара къахьегама вахте эттаб установкай беррига технологаш.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

19 ноябре—

ракетни бIуний

артиллереи Ди

Цу денах йола материал ешa газета 2-ча оагIо тIа.

СУРТАШ ТIА: (АЬРДЕХЬАРДАР) МАРШЕРА ЛАЬТТА ГIОЛЛА ЛЕЛАЧА БIУНИЙ РАКЕТАШ. АЬТТЕХЬА — САЛОIАЧА МИНУТА.

Е. Удовченко суртaш.

ТАСС фотохроника.

СТРАТЕГИЧЕСКИ ГIУЛАКХАШТА ДОЛА СОВЕТСКИ РАКЕТНИ БIУНАШ

Николай КРЫЛОВ,
Советски Союза Маршал,
стратегически гIулакхашта долча Ракетни бIуний Главнокомандующи.

19 ноябре бIухоша-ракетчикаша дерригача советски халкъаца цхьана дезду шоай цIей — ракетни бIунийи артиллереи Ди.

Стратегически гIулакхашта дола Ракетни бIунаш вIашагIдохкарахи дегIадоаладарахи империалистически пачхьалкхенаша Советски Союзаи ерригача социалистически лагераи духьала леладеча агрессивни гIулакхашта духьала жоп лулга хилар.

Сийлахь-боккха Дай-мехка тIом сецача хьалхарча шерашка ядерни монополи йолаш хинна Америка ВIашагIкхийтта Штаташ ядерни герза новкъосталца къестаде гIертар дунен халкъашта юкъерча гIулакхашкара дерригa дешаш.

Советски халкъо шийханнахьеи нийсеи мах бир хIанзарча империализма низий, цун политика агрессивностеи авантюризмаи, де мел дезар дир Советски пачхьалкхен оборона эггара лакхагIча боарам тIа лоаттаяра. Социалистически экономикана, Iилмана, техникана карагIдаьннача тIехдаьнна доккхийча хIамай ларда тIа лоаццача хана чакхдаьхад Советски Союзеи дерригача социалистически мехкийи оборонни низ лакхбергбола лоархIамера гIулакхаш.

ТIема гIирсашца лаьрхIа Советски Эскарген ТIема-Форда Флотагеи кхоачам хиллал кхьачад Советски Герзашцарча Низий тIема низ дегIабара Iалаьмате йоккха воздействи яь дола керда ракетно-ядерни герз. БIуний дерригача тайпашкеи родашкеи из герз шерра юкъедоаладаро дикка совъяьхар цар тIема кийчонна эша торонаш, овлангара дена хувцамаш дир Советски Эскара организационни структуранеи тIом бара способаштеи юкъе.

Баллистически ракеташи низ бола ядерни зарядаши дукхха хьае йолаярца вIашагIбеллар Советски держава керттера тIема низ — стратегически гIулакхашта дола ракетни бIунаш. Лоаццача хана коммунизм хьалъерий маьрша беркатера къахьегам тешшаме лорабеш йола, йохалургйоацеи бирсеи чIоагIале а дунен термоядерни тIом хьоабарга бода никъ агрессорашта бийхка лоаттабеш йола, кагъюлургйоаца духьале а хинна дIаэттар уж. Шоаш хьахиннача юкъа стратегически гIулакхашта дола Ракетни бIунаш дегIадаьхкад дукхалга а дикалга а диллача.

Нагахьа санна США-и тIема блокашка гIолларча цар союзникийи бе хилча ядерни герзи ракеташи агрессеи паргIато езача халкъашта низаш дареи герз дале, социалистически пачхьалкхен ракетно-ядерни герз — из ба социалистически содружества дерригa мехкаши машар беза дерригa адамаши шоай лоIаме а кхерам тIакхоачаргбоацаш а хилара бола чIоагIа тешам. Коммунизм хьалъеш доаллача советски халкъа маьрша хьаьнала къахьегам лорабеш ха тIа латт из.

СССР Герзашцарча Низий эггара чIоагIагIа долa тайпа хиларах тарра хIанзарча тIем тIа керттера декхараш кхоачашде дезаш да ракетни бIунаш. Цар низ кхоачаргба кIеззигача минуташка, метеорологически хьалаш МоллагIаш дале а, мел гаьна яле а моастагIчун дуккхача объекташта цхьан ханна чIоагIа хIама тоха. Советски ракетий низ кхоачаргба моастагIчун герзашцарча низашта тыле а тIем тIа а кхы юхаметтаоттадулургдоацаш зе де, цун герз латта моттигаш а кхыйола лоархIамера тIема объекташ а хIалакье. ТIом бара йолча ракетни бIуний торонаша йиш хулийт тIема лелама меттел, иштта цун хоадама а аьттув болча оагIорахьа воздействи е.

Советски стратегически ракетий низ кхоачаргба эггара йоккхагIа йола ядерни зарядаш хьожаяьчча моттиге дIакхоачае. Уж белгалйоал нийса кхеташ хиларцеи хьожаяьча хIаманна дIакхийттачул тIехьагIа из хIалакье могаш хиларцеи. Дуккхаза а кхийсача континенташта юкъерча советски ракеташа хьахьекхар хьожаяьча моттига уж юккъе тIаетталуш хилар. Ракеташ Iалаьмате масса хиларо, кхесса йодача хана уж хьашт долчахьа лостае йиш хиларо ракеташта духьалерча оборонага зе дулургдоацаш хулийт уж.

Хьалха латтача капиталистически мехкашта гарга советски ракетно-ядерни совле хилар — из капиталистически мехкаш юхакъувлара фактор хинна Iац, из я социально-экономически, Iилма-технически, тIема даькъе капиталистически системана гарга совле социалистически системага хилара символ.

Советски Союзаи социалистически лагера мехкаштеи духьаларча тIема планашка империалистически агрессораша эггара чIоагIагIа доккхал дер цкъаьннахьа тIом болабелга да, вай кийчдаланза долча хана шоашта кIаллисар а цу тайпара котало яккхар а дог доахаш. Уж тайпа лоархIамаш даьсса хилар гуччахьа да: советски ракетни бIунаш даим тIема кийча долаш латтача хьалашка цхьаккха а агресси хIама ца кхеташ йиса йиш яц.

Ракетни герз хадданза эргадоахаш тоадеш а дегIаккхувлаш а да, лакхъю ракетний тIема техникаи боевой характеристикаш, аттача доах царна эксплуатаци елга. Хьаьвй кхы а чIоагIагIа низ бола, траекторе тIа хьашт долчахьа леста (хьоча наькъа параметраш хувца) могаргдолаш йола ядерни зарядаш баллистически а иштта орбитальни а траекторешка гIолла хьожаяьча дIакхоачаелга Iалашдеш йола тIех низ бола ракеташ.

Ракетни герз дикалгахьа тоаделга а иштта ракетий конструкцеш аттача яхара, цар дозали габариташи зIамигьяра, кийчъяреи кхоссареи процессашта ю автоматизаци эргайоахаш тоаяра, ракетни герза боевой торонаш лакхъеш дола кхы тайпа гIулакхаш чакхдахара наькъаца лел.

Стратегически гIулакхашта дола Ракетни бIунаш керттереи хоадамбеши бола низ а лоархIаш, советски тIема доктрино соцаду, хIанзарча тIем тIа тIеххьара котало Герзашцарча Низий дерригача тайпай вIашагIкхийттача низашка мара йоаккхалург ца хилар. ДIабахача тIем тIа герза массе а тайпай вIаши айхха бувзам хилар бахьан долаш Советски Эскаро котало яьккхача тайпара, иштта хургболча дунен тIем тIа а, нагахьа санна агрессораша из хьоабойя, бух соцчачара котало дерригача Советски Герзашцарча Низий тIема чIоагIалоно йоаккхаргья. Цудухьа да бIуний дерригa тайпаш цахаддаши планахи дегIаккхувлаш хилар, кердагIа йолча тIема техникаца эскар Iалашдеш хилар, массе тайпа герз эргадоахаш тоадеши модернизаци еши хилар.

Даим совбувлаш хьабоагIа фецарча тIема духьала мехка оборона лоаттаеча бIуний, авиаце, ТIема-Форда Флота, лаьттанцарча бIуний тIема низ. Сийлахь-боккха Дай-мехка тIом лаьттача шерашка шийна цIаккха йовргйоаца сийле яьккха советски артиллери тахан кхы а низ болашагIеи бирсагIеи а хинна дIаэттай.

Цхьабакъда, стратегически гIулакхашта долча Ракетни бIуний эггара керттера доккхал — тIема техника ше маярра Iомаяь бола нах. Массенна а ховш да, тIема техника мел чIоагIа низ болашн эргаьккха тоальи яле а, бIуний тIема кийчо лакха лоаттаераш, герз вIашка а детташ латтача къовсаме хоадамбераш нах болга. ХIанзарча тIема хьалаша, ракетно-ядерни герз вIашагIдолларе цунах пайда эцареи башхалонаша Iалаьмате доккхий декхараш хьалхашка оттаду бIухошта-ракетчикашта тIема говзал Iомаяра, цар морально-политически тIемеи знанеш лакхъяра даькъе.

Советски ракетчик — из ва шийДаьхен патриот, юкъареи тIема-технически культура лакха йола бIухо. Цхьаккха а тамаш йолаш хIама дац, ракетни бIуний салтийи сержанташи тоъал лоаццача хана ракетни гIулакха говзанчаш а хиле дIаоттар яхаш.

Ракета — коллективни герз. Укхаза мел Iеш дола хIама геттара нийса а массе специальностах болча бIухой шоайла бувзам болаш а кхоачашде деза, эшшача хана цхьанне когаметта дIаотта вокханна ховргдолаш хила беза. Советски ракетни доакъойи подразделенейи вахара белгалйоалаш йола оагIув лоархIаш да цудухьа личнни состав чIоагIа кхотаенна хилар. бокъонца йолча коллективизмаи вIаши деча новкъосталеи уйланца хилар. шолха специальносташ караерзаяр, тIема расчеташка дуккха бараш шоайла хувца ховш хилар.

Ракетни бIунаш тIема кийча хургдолаш йола лоархIамера фактор я офицерски состав тIема техниках чIоаггIа кхеташ хулга а тIема декхараш шоай ханнахьеи тешшамеи кхоачашдар Iалашдергдола гIулакхаш практически чакхдаха ховш из хулга а. Советски эпсараш-ракетчикаш — массаза а яхар санна, уж ба шоай гIулакх чIоагIа дезаш бола, лакха тIема-теоретически кийчои практически балха йоккха опыти йолаш бола инженераши техникаши. Ракетни доакъошкеи подразделенешкеи хьалкхийнаб ракетно-ядерни герз ше мадарра Iомадаь баьнна, тIем тIа из кхувсара способаш, личнни состав Iомаяреи кхеяреи говзал йиза караерзаяь баьнна командираш, инженераш, техникаш. МоллагIча а хьалашка чоалханера тIема декхараш кхоачашделга Iалашдулургда царга.

Шоай цIей — ракетни бIунийи артиллереи Ди белгалдоаккхаш болча ракетни бIуний эпсараша, сержанташа, салташа шоай хьинар ца кходеш къахьегарца керда толамаш даьхад ракетни техника караерзаеча, доакъойи подразделенейи тIема кийчо даим лакхъеча. Ракетни бIуний личнни состава тIема говзал лакхъенна хилара бокъонца тешал ду укх шера Iомалуш тIема ракеташ кхувсилга толаме чакхдаккхаро.

Шийна карагIдаьначох кхоачамбаь ца а Iеш, ракетни бIуний личнни составо къовсам лоаттабу тIема говзал эргаьккха тоаеча, техника караерзаеча, соединенеши доакъоши фийлал лакха йолаши массаза а тIема кийча долаши лоаттадеча керда толамаш дахар духьа.

Стратегически гIулакхашта дола ракетни бIунаш — из да советски халкъо хьалкхедаьр, цун доккхал. Советски Союза, дунен социалистически система дерригача мехкий оборона хьалхарча юхьига тIа латта советски бIухой-ракетчикаш массаза а кийча ба шоай лакха патриотически интернациональнии декхар сийленца а доагтIача тайпара а кхоачашде.

(АПН).

Къулбехьен Родезерча хьалаца дувзаденна Советски правительства яь заявлени

Керда зулам даьд колонизатораша. Африка халкъашта духьала Ян Смита расистски режимо 11-ча ноябре дIанхайкадаьд Къулбехьен Родези «ший лоIам» тIа ялар. Цу гIулакхаша лерхIар — кIеззига мара боацача расистий кучкилго адамаша ца лоаттадеча тайпара чIоагIа Iазап йиъ миллион долча зимбабве халкъа тIалоаттадарен цу халкъо бокъонца бола лоIам, паргIато, социальни нийсхо бахьан долаш лоаттабу нийсхон къовсам къахетам боацщаш тоIабареи ларда тIа латта колониальни порядкаш Къулбехьен Родезе данман лоаттаелга. Колониальни - расистски бастион африкански континента къулбехьене чIоагIъелгах фу хул цIаьхка а хьежар колонизатораши расисташи.

Къулбехьен Родезех кIайча расистий «ший лоIамера» пачхьалкхе яр—паргIатои лоIами бахьан долаш дуккхача шерашка къонахчалца къовсам лоаттабеш хьадоагIача цу мехка халкъа гуччахьа духьале елга. Африкаи дерригача дунени халкъашта духьале елга да. Колонизатораша теркалбаьбац колониальни мехкаштеи халкъаштеи лоIам балара хьакъехьарча ООН-а исторически Деклараце тIа, къулбехьенродезийски расисташа леладу гIулакхаш харцахьа лоархIаши зимбабве халкъа бокъонца бола лоIам лулга дIадехаши йолча ВIашагIкхийттача Къамий Организаце дуккхача решенешка хьакхайкабаь халкъий лоIам.

Солсберерча расистски режима укх тIеххьарча шерашка экономически тIемен гIулакхашта чIоагIъялара мукъабенначеи цунна массе оагIорахьара гIо-новкъостал даьчеи колонизаторашца барта баха хиннабецаре шоай зуламера планаш чакхъяха лоархIабергбацар къулбехьенродезийски расисташ. Из зулам хила йиш йолаш дацар, эггара хьалха Америка ВIашагIкхийтта Штаташ а йолаш, НАТО членаш долча кхыча мехкий правительствай оагIонгахьара из къоабалдеш хиннадецаре. Кхы цхьаькха а расизма кхуврч хьабар — хIанз беш Къулбехьен Родезе — шийталгIенаш колониализма юхейисача чIоагIаленашта тIа-тIа дукхагIа гарганхоачаеш боаллача африкански халкъий къаман-кортамукъален болама наькъа тIа духьале оттае лерхIача империалистически гIозарий юкъарча плана цхьа дакъа.

Советски правительства дизза хьаллоац Англе доал ду гIозараш цIаккха а бехказа доалалургдац африкански халкъашта духьала гIоттадаьча зуламах. ший бокъонаш бахьан долаш дуккхача шерашка тIагIертта къовсам лоаттабеча зимбабве халкъа тIакхоачадаьча къаман хатарах аьнна африкански цхьоагIои организаце решенешка хьакхайкадаьча шоай лоIамерча африкански пачхьалкхенашта хетар.

Хабара хIанз къулбехьенродезийски Iаьдалаша леладу гIулакхаш харцду Великобритане правительства, Къулбехьен Родезе хьакъехьарча дешага хьажар дехаш я из Кхерамзлен Советагара. Цхьабакъда, къаьгга гуш да английски правительства еш йола уж заявленеш хIанз бокъонца йола ший политика нийса хетийта гIертилга мара кхы хIама ца хилар.

1961 шерре а дения, английски правительства ше оттадаь, расистски порядкаш чIоагIъяь дола «конституци» юкъедоаладарца Англе лард еллар миллионаш болча африканцашта расисташа деча колониальни доала хIанзарча режимана. Цу тIеххьа цо герзаца кийчбир къулбехьенродезийски расисташ, цар позицеш чIоагIъяра новкъостал даьд. Къулбехьен-Африкански Республикерча расистски режимацара а Англерчеи Мозамбикерчеи португальски колонизаторащара а колониальни цхьоагIо хеста а еш. Из бахьан долаш полицейски пачхьалкхе, мехка бахача африканцашха болча наха нахбахтеннй, концлагерий, террора мохк а хинна дIаэттар Къулбехьен Родези.

Къулбехьен Родезе расистски режим кхерама кхуврч ба дерригача кхыча африкански халкъашта а, цу даькъе колониальни Iазапах мукъадаьннараштa а. Из ба — кортамукъаьннача Африкана наькха тIа хьожабаь гебагIа, даим африкански континентерча машара тIалатта кхерам, дунен халкъашта юкъерча машара тIалатта кхерам.

Дерригача дунен тIа протестащ гIоттаяьй Къулбехьен Родези «ший лоIаме» я аьнна расисташа дIакхайкадаро. Пачхьалкхенаша вIаштIеххьа-тIехьа хьакхайкаду зуламера Смита режим шоаш бакъъянь дIатIаэцаш ца хилар. ООН-а Генеральни Ассамблея 11-ча ноябре харцахьа лаьрхIар Къулбехьен Родезе Iаьдалий из акци, Англена тIадиллар, эше герзашцара низ а юкъебоаккхаш, кIеззига мара боацача хьаьрбаьннача расисташа леладу гIулакхаш соцадара а зимбабве халкъий лоIам бокъонца хьаллоацаш йолча правительстваr Iаьдал дIадалара а сов чехка динза дарг мел доацар делга. ШоллагIча дийнахьа гулъяьча Кхерамзлен Совета керттера гIулакх а лоархIаш чакхдаккха аьнна дерригa мехкаш тIахьийхар Къулбехьен Родезера законах йоаца расистски режим бакъъянь тIа ца эцаран цхьаккха а тайпа новкъостал цунна ца даран.

Советски правительства, колониализм дIаяккхара дешашкарча ший принципиальни позицера хьалхле а лелаеш, Африка халкъашта духьалара керда зулам хоадамболлаш харцахьа а лоархI. Къулбехьен Родезера Iаьдал бокъо йоацаш дIалаьца расистски режим ше бакъъянь хьатIаэцарг ца хилар дIа а кхайкаду. Советски Союзо йизза хьаллоац Къулбехьен Родезерча хьалах йолча деша Кхерамзлен Советои ООН-а Генеральни Ассамблеяи тIаийца решенеш, хIаьта шоаш маярра уж кхоачаш а ергья.

Халкъий къаман-кортамукъален болам хьаллацара гIулакха цIаккха а хувцалургйоацача ший политикана тешаме йолча Советски правительства дIакхайкаду зимбабве халкъ ше дизза хьаллоацаш хилар а бокъонца бола къаман лоIам бакъхар духьа лоаттабеча къовсаме массе оагIорахьара цунна гIо-новкъостал деча африкански мехкашца дакъа лаца ше кийча йолга цIаьхка а бакъдеш хилар а.

ПРОДУКЦИ—ПЛАНАЛ СОВГIА

Семилетка тIеххьарча шера план ханал хьалха кхоачашъяра ерригa шоай торонаш оарцагIъяьха къахьегаш я Грозненски хлебокомбината коллектив. Шерра социалистически яхь йоаржаяьй бригадашта, сменашта юкъе. Октябра сийна тIаийца хинна социалистически декхараш ханал хьалха кхоачаш а деш 29-ча октябре кхоачашъяьй итт бетта план. Планах лаьрхIачул совгIа арахийца продукци 40 эзар сома маьха я.

Къаьстта боккха кхаъ хилар комбината коллектива 15-ча октябре: валови продукци арахецара ворхI шера план кхоачашйир цар цу дийнахьа. Ер шу дизалехьа ворхI шера планал совгIа 2000 эзар сома маьха продукци арахеца лерхI комбината болхлоша. Семилетка шерашка арахецача продукцега дIабода мах лохбарах пачхьалкхенна кходаь ахча 355 эзар сом да. Цу шерашка къахьегама овсарле планах лаьрхIачул совгIа 23 процент лакхъеннай.

Комбината сменаша, участкаша боккха къовсам лоаттабу арахецача продукцена юкъе брак ца нийсъялийтара. Укх тIеххьарча хана нагахьа брак нийслац. Цун чотах семилетка шерашка кходаь хьоар 853 тонн я. Цох баьнна пайда 150 эзар сом да.

КПСС XXIII-ча съезда сийленца накъа яхара кхы а дикагIа болх бе лерхIаш я коллектив. Ноябрь бетта хьалхарча 15 ден план тIехкхоачашъяьй. Къаьстта дика къахьегарца белгалбаьнна ба нн. Артамонова, Кузнецова, Петрина, кхыбараш. ХIаране сменах норма 125—130 процент кхоачашъю.

Сурта тIа: Кузнецова Нина чIоракаш нийсдеш я.

И. Плиева сурт.

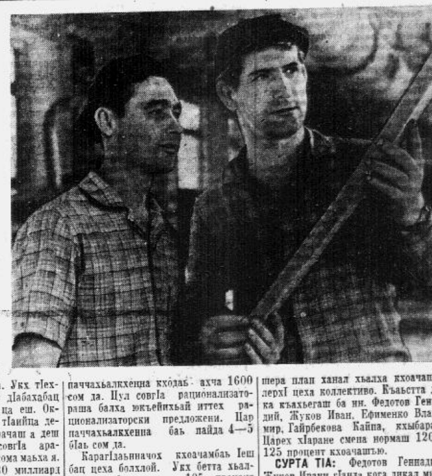

Грозненски соттаяь мебель еча фабрике дIачуваьлча хьалхашка отта сурт хоза да. Фабрика хIара болхло беррига шийтеркам тIабахийта къахьегаш ва арахеца мебель хозеи дикеи хилийтара. Цу даькъе къаьстта дика къахьегаш я букъ бетта гIандаш хьадеча цеха коллектив. Семилетка тIехьарча шера нагахьа моттиг нийсъеннаяц арахецача продукцена юкъе брак йолаш. Цудухьа нахагара дукха каьхаташ ух коллективага баркалаш яхаш. ДIахо йодача хана арахецача продукце дикал кхы а лакхагIа хилийтара кердадараш балха юкъехкухь. ХIанз кийчъеш я массехк керда модель.

Продукци дика хиларга хьежжа къахьегама овсарле лакха хилийтара а боккха къовсам доаттабу цеха болхлоша. Укх тIехьарча хана цхьа бутт дIабахабац бетта план тIехкхоачаш ца еш. Октябра дезача цIей сийна тIаийца дехкараш ханал хьалха кхоачаш а деш дIабахача бетта планал совгIа арахийца продукци пхи бIаь сома маьха я.

Российски Федераце 30 миллиард фонда юкъе а дика дакъа лоац цеха болхлоша. Арахецача продукцега дIабода мах лохбарах октябрь бетта пачхьалкхенна кходаь ахча 1600 сом да. Цул совгIа рационализатораша балха юкъейихьай иттех рационализаторски предложени. Цар пачхьалкхенна баь пайда 4—5 бIаь сом да.

КарагIдаьначох кхоачамбаь Iеш бац цеха болхлой. Укх бетта хьалхарча ах бетта план 105 процент кхоачашъяьй.

КПСС XXIII-ча съезда сийна укх шера план ханал хьалха кхоачашъе лерхI цеха коллективо. Къаьстта дика къахьегаш ба нн. Федотов Геннадий, Жуков Иван, Ефименко Владимир, Гайрбекова Кайпа, кхыбараш. Царех хIаране смена нормаш 120—125 процент кхоачашъю.

СУРТА ТIА: Федотов Геннадийи Жуков Ивани гIанда кога дикал миштай хьожаш ба.

И. Плиева сурт.

ЮРТБОАХАМА ШЕРА ИТОГАШ

ЮРТБОАХАМА шу чакхдоалаш латт. Цхьайола итогаш хIанззе а е мегаргйолаш я.

1965 шера района юрта боахамера гIулакхаш бакъахьарча наькъа тIа даьхар КПСС ЦК мартовски Пленума решенеша, юртбоахама продукце дерригa тайпаш дIахо дукхагIа дахара района къахьегамхой дегаш ураоттадир цар. Пленума решенеша совбаьккхар шоаш хьийгача къицара колхозхойи совхозий болхлойи материальни безам. Цу хIамаша новкъостал дир укх шера колхозашеи совхозашеи хьалхаьа цIаккха а ца баьча тайпара дика болх бара.

Юртбоахама культураш кхеяра агротехника тоа а яь, органически минеральнии удобренеш дукхагIа а тессаш, тха вIаштIехьдаьлар хIара гектара тIара йоалача ерригача ялата культурай хьувкъам 3 центнер совгIа лакхбе. Нагахьа санна 1964 шера хIара гектара тIара оаха 16,5 центнер ялат гулдаь хиннадале, укх шера гулдаьд оаха 19,2 центнер ялат, планах гулде дезар 17,8 центнер мара доацача метте. Ялата керттерча культура — кIа, укх шера хIара гектара тIара 19 центнер даьккхад оаха, хIаьта соахка даьккхадацар 16,2 центнер мара.

Ерригача юртбоахама культурай хьувкъамаш хIара шера лакха хул председатель нов. П. Г. Картавцеви керттера агроном нов. З. Я. Ляпуноваи йолча «Коммунизмага бода никъ» яхача колхозе.

Укх шера 1502 гектара тIа дIадийнача гурахьа дувча кIин 26 центнер яьккхай хIара гектара тIара. «Красный пахарь» яхача колхозо 1600 гектара тIа дIадийнача кIин хIара гектара тIара 23 центнер яьккхай. Управленерча дерригача боахамашка юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара яьнна хьажкIаш 29 центнер я.

Хьувкъам лакхбара план тIехкхоачаш а яь, укх шера цкъара даьча лоархIамех ерригa ялата культураш цхьана лаьрхIача тхога кхаьчай 30 эзар тонн, планах кхача езар 27,6 эзар тонн мара ца хиннача метте.

Иззал дукха ялат цIаккха а кхедаьлац оаха.

Управлене боахамашка тIа-тIа дукхагIа дIадувш да дуга. Нагахьа санна дIадахача шера из 240 гектара тIа дIадийна хиннадале, укх шера дIа а дийна чуийцад 400 гектара тIара дуга. ХьалхагIе а даьча лоархIамех цу культура хьувкъам хIара гектара тIара 35 центнер йолаш хургба. Шахорча шерашка тIа-тIа дукхагIа дIадувргда оаха дуга. Ала дезаш да, ялата культураш дикагIа хьувкъаяра, агротехнически мероприятеш дика чакхъяхарал совгIа, оаха тхоай торонаш мел лай хий дехкилгах пайда эцаргболаш хилар. Хиш дехкача лаьтташка дIаювш йола ялата культураш массанахьа а лаьттанца тIоадал соцаеш хий диллачул тIехьагIа мара яц. Цул совгIа, хьажкIашта 2 — 3-зза хий дулл дегIайоагIача хана а.

Оаха 13 эзар гектара тIа дIадийнача гуйран ялатех 8,5 эзар гектар хиш дехкача лаьтташ тIа дIадийнад, лаьттанца тIоадал соцаеш хий диллачул тIехьагIа.

Каст-каста, хIара шера хIана дисац аьнна, тIехьадус тхо гуйран ялаташ дIадера. Из да тIоадал соцаеш хий диллачул тIехьагIа цхьацайолча участкашкара лаьтта ханахьа докъаденна доалаш ца хилар. Цу тайпарча участкашта дIатIайоалалургьяц цхьаккха тайпа юртбоахама машинаш, цигара лаьтта докъаденна даллалца. Цу гIулакхаша тIехьадоах гуйран ялаташ дIадувлга. ХIаьта хьалхагIа хий а ца дуллаш дIадийча хьувкъаргдац ялаташ.

Ялат кхедара план тIехкхоачашъяро управлене боахамашка йиш хилийтар пачхьалкхенна ялат дIадалара план кхоачашъянь ца Iеш, азар совгIа тонн из планал совгIа дохка а.

Къахьегама деноех ялат дукхагIа тела даьннад колхозхошта, къаьстта а «Коминтерн» яхачеи Кирова цIерахчеи колхозашка.

Доаханна бехкача фуа лаьрхIа соахкарчул 2 эзар тонн дукхагIа дIаоттадаьд ялат. Цхьабакъда, фуа эша ялат хьайбашта кхоачамбергболаш хила хIанз а гаьна да.

ДИКА толамаш даьхад укх шера комсаш кхееча. Оаха лаьрхIадар хIара гектара тIарча комсех 72 центнер яккха, хIаьта ерригаш а дIалаьрхIача — 5700 тонн яккха. ХIаьта ерригача управлене юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара яьннай 120 центнер, ерригаш а дIалаьрхIача — 8,9 эзар тонн. Алхха пачхьалкхенга ехкай уж 6500 тонн, планах 2500 тонн мара йохка езаш ца хиннача метте. Пачхьалкхенна комсаш эцара план 260 процент кхоачашъяьй. ДIадахача шера ехкачунца нийсйича, 2,5-зза дукхагIа ехкай уж укх шера.

Комсаш къаьстта а дукхагIа гулъяьй «Коминтерн» яхача колхозе — 110 гектарах хIара гектара тIара 145 центнер яьннай уж планах яргья аьнна хийттар 78 центнер мара йоацача метте, хIаьта нов. Ф. Н. Масловай звено 50 гектарах хIара гектара тIара 156 центнер яьннай уж.

Комсаш дика хьувкъаьяй иштта «Красный пахарь» яхача колхозе а — хIара гектара тIара 143 центнер.

Белгталара толамаш доахаш чакхдоаккхаш боахк 1965 шу хьайбаш леладу болхлой а. Района жа леладераша ханал хьалха кхоачашъяьй укх шера тха дохкара план, из пачхалкхенна дIаденнад 1276 тонн, планах 1255 тонн мара дала ца дезача метте. ДIадахача шераца нийсдича 17 процент дукхагIа дIаденнад из. Тха дIадалара план тIехкхоачашъяьй тха боахамий жа леладераша, дIадахача Iай дикача хьала тIа долаш жа Iангара а даьха, районе юкъера лаьрхIача хIара устагIанна 900 грамм тха тIаккхетийтар а юкъера лаьрхIача цхьан устагIанна тIера 4,9 килограмм тха даккхар а бахьан долаш.

«Шелковской» яхача племенной жа леладеча совхозе хIара устагIанна тIера 7 килограмм тха даьккхад. Из эггара лакхагIа бола хьокхам ба тха района боахамашта юкъе меттел, ерригача республике а.

Хьалха латтача жа Iуй результаташ кхы а лакхагIа я. Ше леладу жа, керда Iобаь цхьаккха Iаьхар а, хIаьта цхьаккха устагIа а, ца къастийташ укх ханага даьхад Социалистически Къахьегама Турпала Эсмухамбетов Наурде. Цо юкъера лаьрхIача хIара устагIанна тIера 7,4 килограмм тха даьккхад, юкъера лаьрхIача хIара бIаь устагIанна тIехьа 143 Iаьхар кхебаьб.

Цу совхоза воккхагIа волча жа Iуно леладеча жех хIара 100 устагIанна тIехьа 140 Iаьхар хьалхкебаьб, цхьан устагIанна тIера даьккха тха 6,2 килограмм да.

Оаха кхоачаш а дикка тIехкхоачаш а яьй пачхьалкхенга дулх дохкара нийс бетта план. ХIанз шера план ханал хьалха кхоачашъяра де дезар деш да. Цу гIулакха эша торонаш тха боахамашка йолаш я. Детта доахан дикагIа кхабара, хьайбай фу тоадара, сеча доаханца племенной болх бара чотах тха вIаштIехьдаьлар шура луча доахана продуктивность лакхъе — дIадахача шераца нийсйича 123 килограмм дукхагIа.

Цо тхога йиш хулийт пачхьалкхенга шура йохкара шера план оаха кхоачашъергхилар дIахайта.

Шура яккхара - йохкара гIулакха а хIаьта иштта дулхи тхаи даккхареи дохкареи гIулакха а къаьстта а дика хьокхамаш да Кирова цIерахча колхоза. Цо 1 октябрь хьатIакхоачача ханна кхоачашйир пачхьалкхенга тха, дулх, шура йохкара планаш, хIаьта хIанз уж продукташ планал совгIа йохкаш я из.

ХЬАЙБАЙ продукташ дIахо дукхагIа йоахилгеи пачхьалкхенга дукхагIа йохкилгеи Iалашдар духьа управлене колхозашкеи совхозеи хьайбай помещенешта ремонт яра балхаш чакхдоалаш латт. ХIанз доахана Iа доаккхаргдолчча моттигашка гIожа доакъараш сихдаь тIаозаш я колхозаши совхози.

Кийчде торо йолча моттигашка кхы тIа а доакъараш кийчдеш да. Чакхйоалаш латт жа леладеча лоархIамегIа йола кампани — искусственни осеменени елга; укх шера искусственни осеменени яьй 100 эзар совгIча жийна.

Ала дезаш да, укх шера юртбоахама балхаш деча хана дуккха кхоачамбоацараш а тха хиина хилар.

Бизза пайда эцанзар оаха хий дилларах. Из бахьан долаш соахкарчул дикка кIезигагIа яьлар тхона хьажкIаш. КIезига терко йир силоса лаьрхIа дIаювча хьажкIий а хIаьта иштта ка бола ялаташ чуийца даьнначул тIехьагIа дIаювча хIамай а. Из мара кхы бахьан дац силос лаьттах йоллара план кхоачаш ца яра. Планах кийчъе лаьрхIа хиннар 110 эзар тонн яр, хIаьта кийчъергьяр яц 70 эзар тонн мара.

Иштта кхоачаш ца еш йисар гIожа доакъараш кийчдара план а. Во лел гIулакхаш оалхазараш кхоабача. Пачхьалкхенна фуаш дIадалара план кхоачаш ца еш йисар кхерам болаш я. Эсала лел гурахьа кхашка деш дола балхаш. Нагахьа санна ерригa управлени бIарчча хьайицача гуйран культураш дIаера план оаха кхоачашъяьяле а, цхьадола боахамаш хIанз а гуйран ялаташ дIадийна даланза да. Иштта кхоачаш ца еш я зябь ахара план а.

ХIанз а чуийца яланза я хьажкIаш Ленина цIерахчеи Менжинске цIерахчеи колхозашка, хIаьта коартолаш чуийца яьннаяц цу боахамашка а кхыча боахамашка а.

Балха тIа нийсденна кхоачамбоацараш дIа а доахаш, халонаш эша а еш, юрта боахама къахьегамхоша шоай дерригa низаш тIадерзадаьд 1966 шера ерригa юртбоахама продукци яккхареи йохкареи хьокхамаш кхы а дикагIа хилийтара. Дикача къахьегама совгIаташца накъа баха кийчлуш ба уж Советски Союза Коммунистически парте аргIанарча XXIII-ча съезда.

Г. САМАРСКИЙ,
Шелковской юрта боахама производственни управлене начальник.

Москве хургдолча нохч-гIалгIай литература кIиранга

И. БАЗОРКИН

ДОТА

Киноповеста тIара дакъа

КЪОНАЧА Дотий цIагIа долла хIама а кийчдаь да хьаьший чубаха. Деррига кIай барзкъаш дувх Дотийна тIа. Цун кустдолча букъа тIа гIолла Iочуохкаенна яда хоза керта кIажараш. Кадай а дог гIоза а я Дота. Лаьттах Iо ца кхеташ санна бай лувз цо ког. Гоштас хьачукхухь пхьегIаш. Дотас уж нийс а еш, йоагIийоагIача истола тIа Iоувттаю, цун кулг дIакхийттача къаьнара, миска пхьегIа кердаьле, хозъяле дIаотташ санна хет.

ХIаьта Гошта гIайгIане я.

— ИиIиг, Iовдала хIама ма делахь, — йоах цо. — Хьо бахьан фуннагIа а дергдолаш ва Висангири. Из сесаг йолаш хилар-м хIама дац! Хьо цунца нийсъе йиш йолаш яц. Хьо я цунна йизза йола сесаг, — наьна оаз Дотийна ца хозаш санна хеталу. — Хьал долаш саг ва из-м. Цунца хьо яхача хана хих пIелг тоха ца безаш яхилга хургда хьона! Цо аьннадар...

— Мама, бIаргаво магац сона из! Сенна деза сона цун рузкъа,— из-м цун бераштеи сесаган бIаргех Iоуха тIададамаш ма дий! Е сох корта а дог а доацаш саг хет хьона?

— Айя, хьо хьалхара йода иштта? Эзар шу ма дий шариIат хьадоагIа! Хьона дикагIдар хилар лов сона. Бакъдар аьлча, энгарца яха езаш хилар атта гIулакх-м дац. Цхьабакъда, къе яха езилга кхы а вогIа да... къеча наьха, са йиIиг, хилац ираз.

— ХIаьта са даьга мишта енай хьо?

— Хьа да! Из-м ше тайпа саг вар! Из ше вар кхалсага дола рузкъа а ираз а дар! Къе курсант ма варий из. Бакъда, тIехьагIа, из командир хилча, сога доацаш фу дар!

Зувш, наьнага хьеж Дота. ХIанз дика кхет из цунах, бакъда, нана, хIанад а хац, кхетац. ХIаьта ха безам боацаш хинна хила а мег.

— Адиль шофер ва. Бакъда, из институте деша вагIа, цунах инженер хургва. Со а гIоргья вузе деша. Тха а хургда долла хIама, дикадар, — кIаьда дувц Дотас. Нанас цхьа йоI мархIа йолл. Бакъда, ше даьр дага а дехе, юха а безаме йоацаш, хийра йоал, хьалха санна раьза йоацача оазаца къамаьл ду.

— Оапаш бувц цар хьона массане а! Фу институт ювц Iа, из-м цIакика а грузовика кабина чура ара а мича воал! Цу цIогал йолча Лизес мел доацар дийца Iехаьйкх хьо, хIаьта хьо цо дувцачох чIоагIа тийшай! Саг еха гIертача зIамигача сагах йоIага во дараш дувц мотт хьона! Дувцац. Министрал а тIех ни волаш санна дувцкх, моллагIа вале а!

— Мама, Iа кхетадац, из заочник ва...

— Кхетаде безам а бац са! Сона цаI хов: Баьтарбик царца къамаьл деш воацилга, хIаьта вай йиш яц... — Дотас дувцачоа юкъеэккх Гошта. — Аз арабоахаргба уж!.. Висангирега дIа а хойтаргда. Вай укхихаза, ухх истола тIа вокх оагIорахьа дерзадергда гIулакх: Баьтарбик лоалахой болча ва. Вай фу оал хьеж из.

ХIанз мара кхетадензар Дотас нанас дувцар цIенхаштта а кхераме а хилар. Цо чIоагIа хоададеш оал:

— А, мама, из цIаккха а хургдац! Цкъа хьай хана хьо хиннача тайпара хургья со а. Вай воаш, Баьтарбик а воацаш, дош лургда. Адилал дикагIвар везац сона!

КорагIа машино тоха цIогIа хоз. Улица новкъа ара а хьеже, занавеска Iохец Дотас. — Ой! Баьхкар-кх уж!

Зоахалола юххера а ше духьал аргдар аьлар Гоштас.

— Хьо эгIаьй! Заведующега а ца йодаш, цун шоферага яха гIерт хьо?!

— ГIерт, мама, йолле хьаьшашта накъа гIо!

— Яххане а-м даьра гIоргьяц со царна накъа! — оал нанас шорттига.

— Мама!..

— Хьай безам бале хье гIо, Iайха хьаелла царна наIараш, эхь доаде хьай! Иштта саг хиннавац вай цIаккха а. — уж дешаш а аьле Гошта вокх цIагIа дIачуйода.

Дотийна хац ше фу дергда. НаIарах хIама тох. ТIаккха ший керта тIа косынка а тилле, майрра ниI хьаелл цо.

— Марша доагIалда шо! — оал цо, Лизин кхыбараши цIагIа хьачубаьлча.

— Ираз долаш яхийла хьо! — аьле юха дерзаду шоашка хьатта моаршал Евкура.

— Iоховшал! — оал хьаьшашка Дотас, дегI доаг цун эхь хеташ. — Бехк ма бакхалаш аз айса шоаш тIаэцарах. Мама могаш яц тха...

— Моаршал хилда цунна, — йоах Евкура.—Бакъда, Iа тхо тIаэцарах тхона халахетар хиннадац. — БIа-саьнаш йир цо эхь хетача Адилага.

— Iоховшал! Со укх сахьата... — йоах Дотас хьаьшашка. Кулг а лаьце Лизи шийца дIаюг цо.

— Iа кхетадой — ала кхув цун Адилага.

Евкурен Оалхазарен шорттига ловца боаккх Адила, мархIа вол из.

Столове заведующи волча Висангире кабинете кхаь предмета дикка паргIато я: канцелярски истола, истола хьатIа хайна вагIача Висангирена, пенах уллача «Портрет незнакомки» яхача сурта.

ГIийлача дегIара волча Баьтарбика а халла моттиг хул укхаза.

КорзагIваьннеи эгIазвахаи вола Висангири унзара ва. Кулгаш тIехьашка а даьха, клетка чу делла цIокъ санна, сагота цхьан саьнгара вокх саьнга воалаш дIа-юха ух.

— Iа гIулакх дергда мотташ, хьох тийшавар со, — йоах цо халахетар хиннача Баьтарбикага, — хIаьта хьо? Iа деррига а дохадир! Эхь дац из, из кIаьнк сох веларгволча гIулакх кхоачадар. Из хурдел! Мишта яхаргья из цунца бераш а деш, чуэтта саг санна ца яьхача! Иштта йола йоI йоайиркх! — ше дувцар кIеззига саца а сацийте, раьза воацаш, Баьтарбика ира бIара а хьежа, «Портрет незнакомки» яхача суртага хьежар из, Дота а йоацаш, цу сурта тIара яр ше йийхача санна.

Ала хIама доацаш висав Баьтарбик.

— Дика гаргара нах да шо-м нана а хьо а. ХIама дергдац. Аз айса дергда сай гIулакх. Аз укх дунен тIара дIавоаккхаргва из, оаш хержа зIамига саг. Висангири малав-м аз хойтаргда шуга, — юххера а Iохов из, шийна хиннача халахетара сатох цо. — Мел дулх да хьога складе?

—350 килограмм устагIан дулхи кIеззига бежан дулхи дисад сога, — оал Баьтарбика хьесталуча оазаца.

Кухнена дала дулх дац. Кхийтарий хьо? Деррига а шашлычнина дIалургда Iа. Бакъда, ахча нара хьаэцалахь, — оал Висангире, ший оаз кIаьд а йийя. —Чкъаьрий да Iалаьмате чехка машин яхийта еза. Ер я хьона наряд Озерное яхача ваха.

— Мала вохийтаргва вай? Экспедитор цамогаш ма вий. Дукъах тIехвоала моттиг дIайикъа хила а мег. — йоах Баьтарбика.

— ДIайикъа? ХIа-хIа... Мала вохийтаргва а хац хьона? Адилгири хьалаха. Цун цIерагIа путевка а доверенность а язде. Фо кхетийта вохийтаргва вай шун найц! Цунна пайдане хургда из — приказ тел Висангире.

— Автоинспекце оттадаьчох цун машин профилактике оттае езаш я.

— Фу профилактика ювц Iа? Фу инспекци ювц Iа? Складе цхьаккха хIама доацача хана! Къахьегамхой гIулакх хьан дергда, Пушкина дергда из? Хьайга аьнар де Iа! — цунга а аьле, цхьа каьхат деша отт Висангири. Баьтарбик дIавода. Висангире телефон тох, — хоздвор? Адилгири хьавайтал. Мича? Со волча. Висангири Якубович волча! ХIа, вахав из. Дикаьд. — Трубка Iоюлл. — Никъ бикъа хургба. ХIаа, хIаа... — Уйла а еш йоах цо, чехк-чехка истола тIа пIелгаш а детташ, вела а къежаш. — Ма чIоагIа дика да ер... Цхьа каьхат деш. НаIарах хIама тох. — Хьачувола! — ХьачувоагIа Адилгири.

— Iа хIана вийхав хов сона-м. Машин еха ма йий. Цхьаннахьа машин чу а яха воалийсаргва. Цунца чакх а даргда гIулакх, — йоах Адилгире. — Кхозза ха тIехьаьннай цун Iа профилактика е ха ца луш. Йиш яц, йиш яц, жихьий, жихьий яхаш. Из болх-м цIаккха а кхоачалургбац. Закон телхаду вай. ХIаьта жоп дала дезар со ва.

— Хьо бакълув, хьайбанна а дала ма дезий даа хIама. ХIаьта вай кхоабараш нах ма бий. Профилактика е эзилга нийса да. ХIаьта 500 сага яа яь чу фу йохийтаргья аз. Наха даа хIама цIа а ма кхухьий. ХIаьта цига цамогаш бола нах, боккхий нах, бераш ма дий. Хьона низ бе йиш яц са, бакъда, хьона хьайна а ма довзий гIулакх. комсомолец ма вий хьо. Совхоз — из хьа а са а ма йий. Болхлой класс а я-кх... Евкур а вохийтаргвар аз. Дукъах тIехвалар цIенхаштта, кхераме гIулакх ма дий. хIаьта из дезал болаш саг ва. Ахча а ма дезий. Цул совгIа, хьона массаненачул а дукхагIа ма эший из. Кастта саг цIа йоалае ма езий хьа. Цхьаккха хIама цIагIа а доацаш нускал цIа доаладе йиш мичий. ХIаьта ахча дакхха рейсаш е еза. Цудухьа хьо дагавехавар сона. Бакъда, хьо ваха лоархIа ца войя кхывар вохийтаргва аз-м.

—Хьаязъяйта путевка. Бакъда, продукташ укхазара Iалашъелаш, хIана аьлча цу морча новкъа фуннагIа а хила тарлургда... Экспедитор кийчвеннавий? — Хет Адила, ше кий тIатуллашехь.

— Из-м больнице ма вий. Хьа цIерагIа яздаьд бухгалтере документаш.

— ТIаккха цхьаь ваха веза-кх са? — яхаш хет Адила доккха са а доахаш, цу хаша ше ваьгIача истола тIехьашкара хьа а ваьнна. Адила белаш тIа кулг тох Висангире.

— Селхан перворазрядник ринге эша ма вирий Iа! Ерриги коллектив хьох доккхал деш я, Хьога дулургдоацаш фуд? Хьо цIавеча, цIаккха ца хиннача тайпара хьа сина шу оттадергда аз!

Бийса. Лоамаш. БIарг ма кхоачча гонахьа лоа мара хIама дац. Лоа хьедеш хьенхача михо никъ дIабукъ, кабина кизгаш баьддерзаду. Никъ мичаб, шув мичаб хац. Грузовик соца а йий я, никъ хьа а лехе, тIаккха дукъагIа га къа ши-шегIа сецар. Ше шелвалар холу цунна, телогрейкана тIавода из. Цхьабакъда, цутIа латт машина чарх. ТIаккха ше кIалтессаш лелаю хIама хьа а ийце кабина чу кхосс цо, дIачу а ваьле, ниI тIаелл. Лоа тIадуллаш дIакъовлаш латтача кизгах гу цкъа сийрдайоалаш, тIаккха лаьгIлуш урагIа йохийт ший машин Адила. Чархех йоахнача зIанараша таташ ду, михо шок етт, мотор бекаш ба. Бакъда, майра бIарг кхоабаш ва Адиль. Аьшках вича санна чIоагIа ва из, хIара цо хьоаньча маьженца низ, денал, къонахчал гу.

Соцаш бац мух, кхестаду цо лоа, хIаьта машин ше цхьаь йода цу кIайча доккхача дунен тIа, цхьаь йиса цхьа чоапилг санна. Юххера дукъа тIа йоал машин, кIаьдъеппача говро санна салаIа соц из, чIоагIа са доах цун болата пехкаша.

Адиль машина го а баьккхе, бел Iетташ наькъага хьож, мелденна, кузовна тIатеха гата чIоагIдаь доахка мушаш тIаоз. чIоагIду, тIакъовл чкъаьрех йиза йолча кузовна кхолларг. Йолайолийт цо машин. ЧIоагIа хьекхача миха метта хьаотт лаь токхам. Пен а хинна никъ дIакъайла хьаэттад из. Из кIоарга а чакхвоалалургвоацаш а да. Бакъда, из иштта кхетаде безам бац Адила. Цхьан минута са ца лоIаш болх бу Адила, лаьх никъ цIенбу, цхьацца метр ваьле а дIахьалхашка воал из.

ЦIаьхха оагIора йоал машин, бакъда, тамашийна боккхача низаца юхаоз из Адила, хIаьта боккха мухь тIабола грузовик аьтта сагIорахьарча кIоаргача кюветах чуйода.

Адиль аравоал. Хьож машинага. Цо кхетаду хиннар. Юха а болх бе волалу из. Юкъ-юкъе лоа а кхоаллаш болх бу цо. ХIаьта лоа чIоагIа делх бух боацача Iаьржача сигалара.

Дукха болх баьчул тIехьагIа йоккха моттиг гучайоаккх Адила. Лаьттах бел Iотт цо, зIанараш йоахнача чархаштта из кIала тасса дагаволаш, бакъда, кхеран тIа эттача санна тата а дийя, юхайоал бел.

ТIаккха кабина чура хьаэц цо цхьа дахчилгаш, кIалтессаш делаю хIама. Уж а тIера Iояьнкхе ший телогрейка а чархашта кIал тосс Адила. Газ лу, машин ек, цкъа а шозза а... тохалу. Тамашийна тохаеле наькъа йиста тIа кхоач из, тIаккха йов. Мотор болабалийта гIерт Адиль, цхьаккха хIама хилац. Бака чура бензин дуст цо... Бензин дац.

Iалама духьад латташ цо хьиййола гIаьлен сердал.

— Метеорологически погодан бюро йий ер? — яхаш хетт телефонаца Висангире. — Айя мел башха я из! Со-м валлац шо долча академе деша ва! Алал сога тахан дукъа тIа миштай? Со № 35 йолча столове заведующи ва. Кхийтарий шо! Оаха самардийнахьа яхийта машин хIанз а тIехьа цIаянза я.

Трубках хоз цунна:

«...Самардийнахьа а бус а чIоагIа лоа а дийлхад цига, токхамаш а хиннад. Дукъа тIа транспорт лела йиш йолаш яц. Бакъда, тахан лоа делхац. 28—30 градус шелал я. Iуйрийна араяргья лоа дIадоаха машинаш...» Баркал хилда шоана», аьле, трубка Iоюлл Висангире.

— Баркал хилда Сулеймана, ха во оттаь новкъостал дир цо сона», — гIадваха кулгаш вIашагIа а хьекхош, шорттига илли оал Висангире.

Кабинета чу бовл Евкур, Оалхазар, болхлой — эрсийи киргизаши. Уж тIатеIIа гаргаболх Висангирена.

— Ши дийи ши бийсеи я Адиль воаца. Базе телефон техаяр оаха. Цигара чкъаьрий хьа а ийца цIава новкъа ваьннав из, — йоах Евкура, — хIаьта вай укхаза Iохайша дагIа...

— Фу, цIавенавеций из? — яхаш цецваьнна хетт Висангире,цо деча къамаьла юкъе а ийккхе. — Ай, сона хIанзза-м хезар цу наIар тIа из цIавенав яхаш дувцаш. Хьажал шоай из цIавенавий.

— Хьажа везац! Со ходдворера воагIа. Е гараже а складе а вац из — йоах, эгIаза а ваха, болхлочо — киргиза.

Висангири хьалгIотт.

— Новкъостий, тIаккха из тешаме гIулакх дац. Дукъа тIа фуннагIа водар хила тарлургда, Хьалхехьа а хьа хIана аьннадац оаш сога! Дага доагIий ераш дерригаш а! Iалаьмате чехка оарцагIдовла деза.

— Сона хац Iа из хIана вахийтав, машин вIаштIехьа мича яр цун. Тхоах моллагIа а ма гIоргварий цига,. — йоах Евкура, гIайгIане.

— Цкъа-дале, Адилгири санна волча шофера машин вIаштIехьа а йоацаш хила йиш яц, шозлагIа-дале, шу массанел а тIех опыт йолаш ва из. Сона хет аз из вахийтарах шо сох бехк боаккхаш хургдац, аьнна. КхозлагIа-дале, аз дийха а вахийтавац из, ше раьза хинна вахав. Цунна а мадезий ахча... ХIанз хIаьта а. Из дувцаргдац вай хIанз. Баьтарбик! — аьле, хIаьтта хьачувенача склада заведующега йист хул из. — Расписка хьа а ийце, киркаш, белаш, запасной тулупаш дIале Оалхазара. Евкура машина тIа бензина бешка оттае. ДIале наха дулха консерваш, марш, маьхк. Эше а хац, цхьа баллонг спирт а. Iа мадий ер, шийла майий вайна, накъадала мег из. Спирт дIа а ца яздеш, сона дIалоархIаргда Iа. Сиха хилалаш, новкъостий, саг ма вий вай оарцагIдолхар, — болхлой арабовл.

— Баркал хилда хьона, Висангири Якубович! — йоах царех цхьанне.

— Из ва хьона визза вола кулгалхо, — йоах вокхо.

— Iовдалаш ма хила! Из-м ше диар хьан дулх да циска ховлга да! — аьле Iоттар ю Евкура.

— Шо юхацIаккхаччалца чIоагIа сагота хургда тхо. Даьла духьа, хье ца луш чехкагIа оарцагIа гIолаш, — тIехьа тIа цIогIа тох Висангире, тIаккха истола юха тIа а гIойя, шорттига илли оал: «Баркал хилда Сулеймана, ха во оттаь новкъостал дир цо сона!» — Э, саг йийха кIантилг, хьо цига вохьаваь веннав, аьнна хьахаззалца вахаргвий-теш со?

Адила тар кхет, рула тIа а водаш. КIалкхувса подстилка къувл цун белаж тIа. Моторо ду тата хоз цунна, дуккхача фарай сердал гу. Корта хьал а айбийя, ладувгI цо. Цхьаккха хIама дац. Цо кхетаду: из иштта шийна хийтта хилар. Юха а рула тIа бода цун корта.

Наб еш вац из. Ший букъа тIехьашкахьа цхьа хIама хьувш хоз цунна. Кабина тIехьашкарча корагIа арахьож из, цунна гу кузова чу лела цхьа Iаьржа хIама. Белах дIа а кхийте, цо тата ду, тIаккха къайлайоал из. БIаргех кулгаш а хьекхе, кузова чу хьож Адиль. Нийсса шаьра тIадижача лаь тIа лараш я. Уж лараш йолча гIолла гуш да Iаьржача брезента кIаьдаш.

Адиль унзара воал. Шийна юхке заводной ко Iодулл цо, бел бе йол, фу хул хьожаш ва из.

Иштта ха мел дIайода хац. Бакъда, наб кхы ягIац, гоннахьа наша санна сатийна яле а.

ТIаккха цIаьхха хоз цунна лувзагIа, цул тIехьагIа машинах ду тата, кузове хьувза хIама.

Юхахьож из, цунна гу: дорхъенна тIаккхийтта брезент дохадеш йоалла борз. Адила кабинах бел тох, ниI хьа а йийлла дIааравоал. Аьхка деде, дIадоал. Кузова го а баьккхе, цу чу хьож из. Массехк моттигера дохадаьд брезент. Адиль юхачуволалу, цу ханна оагIонцара гучабоал боага ши бIарг. Цхьа хIама юххе гIолла деде тIех а даьле дайя дIадоал. Машинах букъ а техе, бийсанга хьож из. Къегаш бIаргаш а долаш дIа-хьа ухаш лел борзалой. Цар го бу Адила. Бе йоаллаш бел а йолаш кабина юхе теI из. НаIара тIакхача гIа бахкал мара юкъ ца йисача хана, эгара юхера аьхка хьалхашка кхоссалу. Ший мадаггара цунна бел а техе, машина чу энкх Адиль. Юха а сатем отт. ЦIаккха а из дIабаргбоацаш санна хеталу. ДегI эг цун, цергаш вIашкаетт. «Кхераваларах дий-теш ер?» яхаш уйла ю цо. Цул тIехьагIа вIоахлу из, садинъе хул. Юха а рула тIа вода из.

ТIаккха Дота гу цунна. ЦIагIа гIолла кадай лел из, хоза йолаш, истола тIа шу оттаду, тата доацаш. ХIаьта ер менге тIа улл. Цунна чIоагIа йIайха я, хьогвеннав из, хий дех цо, цIогIа а хьекхаш дех: «мала хий да...» Цхьабакъда, Дотас ший гIулакх ду, цо дувцачунга ла а ца дувгIаш. ХIаьта истола тIа хий чудола графин латт, бакъда цунна дIатIакховда йиш яц. «Йист хилац... цIаккха а йист хIана хилац хьо?!»

ДIа цхьа са хила доаллаш хьакхет Адиль. Корта лаз. Са массаза доакх нер чу лазар отт, хий мала чIоагIа безам ба. ЛадувгI цо, дунен тIа этта сатем боабеш детталу ший дог мара, кхы хIама хазац. КIезига ха яьннача гIолла гаьнара хьахоз гIийла увгIача бертий оаз.

Никъ цIенбеш я наькъа машинаш. Кюветашка чухьенх цар лоа. ЧIоагIа берд хиле наькъа шинна а оагIорахьа дIаотт из.

Са хул. Евкур, шийца нах а болаш грузовикаца дукъа тIа воал, цIенбаьча новкъа гIолла.

Укхаза хала да машинана дIаяха.

Кабина тIа ваьннача, Оалхазара цIогIа детт:

— ДIа ва из! Вайна йиъ бIаь, пхи бIаь метр гаьна хургволаш!

Машин а йите, нах дIатIаболх.

— Адиль!

— Адиль... — яхаш хоз. Ер я лайво къайлаьккха ЗИС. Ийна уллача берза тIакхоач цаI. Йис тIайилла йола кабина ниI озаю Евкура. Адила хьалъайбу кIайбенна корта, новкъосташка а хьежаш, веланкъеж.

— Сона-м борзлой я моттар, — машина подножка тIа ураотт из, цIаьхха ихайкаве волаву, новкъостий кулгаш тIа дIахьалхашка вож.

А. ХАМХОЕВ

ДИКА ОАМАЛ

Адамашта вовзаш, везаш,
Йоаккхаш йоа ха мерза я,
ГIалат ваьннар лерттIа ваккхар
Сага йокха тIехьле я.

Саго ше ца яьккха дикал
Ахчах, доахах корош яц,
Иштта даьккха вай дай кица
Бакъ ца хулаш дисадац.

Курал, сонтал, Iинже оамал
Наха юкъе тарлуш яц,
Эхь-эздел хьо доацаш вале
Новкъосташта везаргвац.

Вол атта я сага яккха
Дикал яккха атта дац,
Адамий барт хьо цаI беш вале
Хьа сий цIаккха дожаргдац.

Ж. ЯНДИЕВ

НАЬКЪА УЙЛАШ

Вахар дезаш
Уйла кхехкаш
ца хилча,
Дегаш хьесташ
Илли декаш
ца хилча
Поэта леладер а
дош дац,
Цо яхачун а
корта бац.

* * *

Къоала доча санна теIа
Маьтта лоам тIа латт дохи,
Ер хиннаб са даьша сискал йиа
Из гIийла, миска мохи.

* * *

Уйла, уйла
ва коача уйла
Доркъеле,
Сикъеле
Цкъазза хIана хьувз хьо!
Сайра, Iуйра
ДогIал яьнхе,
ара ваькхе
Iа хIана лелаву со!

☆

ТИРК

Тирк доагIа, лоамашта юкъе гIолла хьувзаш,
Ший сийна талгIаш бердех етташ.
Цкъаза цхьа безаме ашараш лекхаш,
Цкъаза ломо мо цIогIа детташ.
Цкъаза дода гон тIа хьаха дын хиле,
Сийна кес михца ловзаеш,
Шорта хьежаш латт цунга сигале,
Ший сийрда седкъий лепадеш.
Цкъаза, цхье них санна сувсаш,
Из дода кIай чопаш беш,
Цкъаза меца борз хиле, увгIаш,
Дода, ка етташ, лаьтта удадеш.
Наггахьа, кIаьдлий, шорто шершаш,
Из доде бердаш лувчадеш.
ТалгIен тIехьа талгIий етташ,
Уж лоамаш кхайкадеш.
Цун майрача цIогIанга ладувгIаш
Улл сатийна со ваь са юрт.
Лаьттан тIа боамбе кулг хьекхаш
Бода сийрдабаьнна бутт.

С. ЧАХКИЕВ

ФУ АРГДА ВОIО?

ЦХЬАН ДАЬКЪАХИ КХАЬ СУРТАХИ ЛАТТА ПЬЕСА

ЛОВЗАРАШ:
ЮВСАП — 36 шу.
ЗАЙНАП — 30 шу.
САФАР — 12 шу, цар воI.

ХЬАЛХАРА СУРТ

Ши кор а долаш юртара зIамига цIа да. Пенах хьалтеха боал кIувс. Цен юккъе латт истол, цунна гонахьа латт ши-кхо гIанд. Лохигача гIанда тIа урсаца коартолаш цIенъеш ягIа Зайнап. Арахьа цIаьхха берий гIараш йовл.

— ДIа хIана уд хьо, хье иштта майра вале.

— Мала уд дIа. ХьатIадел шо, шоаш духье. ХьатIавел хьо. Аз пархе батт-м йохаергья хьа!

— Йохаергья Iа, йохаьйий Iа цIаккха а. Тхо кхоъ ма вий.

— Кхоъ ва шо, шо ва кхоъ! Йовсараш!

«Кхопп, кхопп», — яхаш, етташ хIамаш хеза Зайнап, ура а ийккхе, арайод.

Зайнапа оаз: Вададай! Ераш-м латаш ма боахкий. ДIадовла, фуд оаш къувсар! Хьажал, бовданзарий. Волле хьо хьа чу. Сискал яийта езаш яцар хьога, сов харцахьа ваьнна лелача.

Пхьарс лаьца, кIаьнк а воалавеш юхайоагIа Зайнап. Вож даггара юхагIерт. Из ва Сафар.

Сафар. Мама, вита со. Аз бергба цар болх...

Зайнап. Бергба Iа, жIале кIазилг. (ТIарш аьнна тIоара тох басилга тIа). Аз массаза аьннад хьога, наьха кIаьнкех ма лета аьнна!

Сафар: ТIаккха цо... ТIаккха цар хIана йоах са да вац. (Велха чIехк. Кулг хьекхаш, хьаьтIа бог яьннайий хьеж шийна).

Зайнап: Яхийта. Фу даьд аьлча. Хьа ва-м вац да. Аз хьогге дIа ма аьннадий хьога...

Сафар: Ма-ма-а! Ва са да, ва! Хозий хьона!.. (Велх) Ва, ва, ва!

Зайнап. Мичав из хIаьта, вале. (Нертах кулг хьаьхке, хьоаст ший воI) Аз массаза аьннад хьога, хьеха ма ве из вай цIагIа, аьнна. Вац хьа да. ДIаваьннав из, веннав.

Сафар. ДIаваьннав, веннав... тIаккха мичад цун каш. ВIаргадайтал сона из, со цун воI вале. Венна хилва из, дийнч хилва из, наха юккъе сий дайна хилва из, е могавеш хилва из, — фуннагIа даь из вале а, сай да вовзар деза сона. Хозий хьона, мама! Со хIанз зIамига вац. Ала хIама а доацаш ма вусий со, малав хьа да аьнна, сайга хьаттача. Бераша а футтарву...

Зайнап: Бакълув хьо, са кIаьнк. Со харц я. Сайна ца ховр. сай Iовдалал я аз лелаер. Даьра да ца вайзача варг ма вац. Со гIертар, хьона мел дезар лоаттаде, да вац аьнна, хIама тIехьашка ца доалащ хьо лелаве. Цхьабакъда, со харц хиннай. Iа ма яххара, во вале а, дIакхессача жIалеша а вуаргвоацаш из вале а, да да ва. Из гоама волаш, цунна бIарахьажа хьайна ца моге а, из топ теха вуй а, хьана воI ва хьо аьнна хьаттача, даь цIи ца яьккхача варгвац хьо. Са кIаьнк, хьа ши шу а дизадацар, цо, вIалла дага а доацаш, сона цхьаькха саг тIайоалаеча хана. Цо иззаморг дергда аьнна гIанахьа а дагадацар сона. ГIожеи шийх цхьа доккха хIама хеташи-м хьалха а вар из, хIаьта... Имам Шамиль санна дуккха истий а болаш ваха уйла йолаш хиннавар из. Цхьабакъда, цунна моттар хиланзар. Цох дуларгдола дог а дилла, Iаьдала тIаяхар со. Хьо соца а вусаш къастар. Цо ший хур даьдар, хьо дIаваккха гIерташ. Кхерае гIертар. боккхий нах юкъеухийтар. Цхьа Iаьдал ма дий вайнаьха: мари сесаги къасташ хилча, сесаг бехке яле а еце а, воI даьца виса везаш. Со духьал яьлар цу Iаьдала. Аз хьо дIаваланзар. Шу а даьлар, ши шу а даьлар, пхи шу а даьлар... МалгIабике ва из вахаш... ХIанз вож саг а йитай йоах цо, бер хилац аьнна. ХIанз... шедар хов хьона. (МархIа воалла воI дIа а хийце, коартолаш цIенье Iохов). Хьай безам бале дIагIо... из волча. Со-м цхьаь а йоахалургья...

Сафар: (Нанна кара корта а билле, цIен юкъе Iохов). Мама, дика я хьо .Геттар дика. Хоза а я.

Зайнапа кулг хьенх виIий керта тIа гIолла, пIелгашца дIадоах ший бIаргех Iоуха хий.

Мама, со кхы цIаккха а латаргвац хьона наьха кIаьнкех. ЦIаккха а хьона халахетар дергдац аз.

Зайнап: Iа-м массаза а оалар иштта. (ЧIоагIа) Волле хIанз, юхь йила хьай. Хьажал хьай из бIеха миштай.

Сафар: ХIанз, хIанз юлл, мама. ЦIагIара араяккх. ВоIа тIехьахьеж нана.

ШОЛЛАГIА СУРТ

БIаьстан Iуйре. Карта юххе гIолла хьалйоагIа Зайнап. Цунна духьал воагIа къонах. Из ва Ювсап. Зайнап шийна IотIакхаьчача, юхасоц Ювсап. Из вIалла шийна бIарга а ца гуш санна, дIа ца хьожаш IотIехйоал Зайнап.

Ювсап: Зайнап?

Зайнап: (Юхасоц. Доккха садоаких) Фу ях Iа? ХIанз иштта хьо духьал а ухаш лелаезаш йий со хIара денна?

Ювсап. Ай, селла гоама ва хьона со.

Зайнап. Ювсап, бакъдар ха безам бий хьа?

Ювсап. Алал, фуд из? Фуд из ях?

Зайнап. Эггар хьалха хье веналолаш, «со-м се вицвеннав хьона яхаш вар» аьлар Iа. ХIаьта дIахалахь, укх итт шера цхьа ди-м дахадац сона хьо вицвенна, аз хьона сардам ца боаккхаш. Из да хьона цкъа-дале. ХIаьта, шозлагIа-дале, фу дувца, фу эшаш ух хьо со йолча. Сафар аз дIалургвац хьона, хозий хьона! Из вIалла дага а ма лоаттадела.

Ювсап. ХIанз мичав из?

Зайнап. Деша вахав.

Ювсап. ПхелагIча классе веций из?

Зайнап. Ва. Даим хетта дезаш ца из. Йист ца хулаш латт.

Ювсап: Саг... йитай аз, хой хьона?..

Зайнап. Хезад сона. ЦIаьхха хьайоалаергья-кх. Юха а йист ца хулаш латт.

Ювсап. Со... со хоаттий вIалла а?..

Зайнап. Хаттац. Аз хьо веннав аьннад цунга.

Ювсап. ХIай?! Веннав? ХIайт, ма къамаьл дар из. Веннав! Иштта оалаш хулий, да дийна а волаш!..

Зайнап. Фу ала дезар аз хIаьта. Венна веций хьо? Наха веннавеце а сонеи са воIан-м веннав хьо моццагIе а.

Ювсап. Эъ, эгIаьй хьо, фуд Iа дувцар?!

Зайнап. Iа фу дий, къонах, цIогIа ма детталахь, аз сий доадергда хьа, еррига юрт хьагул а яь.

Ювсап. А-а, бехк ма баккха. Бакълув хьо ХIанз Iа фуннагIа сога аьлча а, хьога юха йистхила юхь йолаш вац со... Зайнап?

Зайнап. Фу ях Iа? Чехкка хьадувцал хье ала гIертар, балха яха тIехьаюс со

Ювсап. Зайнап, из дий... Iа пурам лоре, хьалчу а вена, кIаьнках бIарг тохаргбар аз.

Зайнап. Цох хIама хургдац.

Ювсап. Сов хоаддадаь ма ала, ва Зайнап. Кхы оагIо дIатоха хIама долаш вац со укх лаьтта, из мара, из цхьа кIаьнк мара. Пурам лой Iа?

Зайнап. Сенна? Цо хьоца къамаьл-м дергдац. Сафара гоама ва хьо, хозий хьона! Хьайна а эхь хетаргдеций хьона цунна духьала ваха. Наьха берашка дола ираз доацаш, ший ханара барех дог хьогаш ма кхийнавий из хьал. ХIанз, из вокхха хиннача дийнахьа, фу ала воал хьо цунга.

Ювсап. Зайнап, кхетаду аз Iа яхар. ЧIоагIа дика кхетаду. Хьона хьалхашка гIалат ваьннав со, дий хьона, гIалат...

Зайнап. ХI-м, гIалат. ГIалат ваьннав из. Мегад хIаьта, гIалат аьнна дутаргда вай из. ТIаккха со сенна ювц Iа, со. Сона-м ийшавац хьо цIаккха а. Дика да-кх воI, са воI хьона къинтера воале.

Ювсап. Аз-м хIама яхац, Зайнап. Се хьона ийшав хац аз-м. Хьо денал долаш йолга а, коа вIалла маIа саг вацар аьнна, йоахалургйолаш йолга а кхетадеш ва со. ХIаьта а... Зайнап маршкаш, айса леладаьча гIулакхех дехкенаьнна венав со тахан хьо йолча. Селла чIоагIа ма ала. Доç-кIаьда хила. Цхьан хана воайла вIаши дезащ а ма дарий вай...

Зайнап. (Елха чIахк) Дала йоайойла со, хьога я дагадеха! Хьога маьре я сона дагадеха дн вахара тIеххьара ди хиннадалар-кх са хIаьта а. Дукхха а аттагIа хургдар сона тIаккха. ЦIи ма яьккхарий Iа са вахарах. Сий ма доадирий Iа са наха хьалхашка. Во яр со, харцахьа лелаш яр со... Ког бацар аьнна мег саг, кулг доацаш мег саг, цхьабакъда, Iа сона даьр-м цхьаннеца а нийслургдоацаш, ший вIалла а кхы де во хIама доацаш висача саго мара дергдоацар ма дий. Со-м, сайна хьо везаваларца, со езаш хьо ва-кх аьнна хеташ яр. Со хьайга ца йоагIе, со лерг а ва, доккхий хIамаш а хурга яхаш ма лийларий, хьай мел вола саг а оарцагIа ваьккха. Хьанна моттар Iа оапаш бувц. Хала дацар, Iа из тийша болх бергболга хайнадаларе-м... Хьан кIовергвар хьо...

Ювсап. Зайнап маршкаш, воллахIий даьра цу хана из гIулакх дагадолаш ма вацар хьона со. Мичара! хIаьта а... Цхьаццадола гIуланхаш шоай батт дIакхетталца кхетадеш мичаб вайнах. «О, гIалгIа веций со, къонах веций со!» — яхаргда, ший кара ногIартал хIама деце а. Уж къамаьлаш дар со эгIаваьр а. Са... хьаькъал дIакхачанзар цу хана, этта гIулакх кхетаде. «Со а веций гIалгIа, — аьнна хетар сона. Фуд саг шиъ йоалайича а, кхоъ йоалайича а»... ХIанз сона цох хьабаьнна пайда гуш ма йий хьо. ЦIаккха метта ма боагIалба из гIулакх сона могадьараш, цхьаькха саг йоалае хьайна яхаш, сона хьехараш даьраш. Са вахар тоаделча, со барт-безам цаI болаш ваьхача дика хетачо дергдац цу тайпара хьехараш. Со корзагIваккха, са сатем боабе, вахар дохаде гIерта нах хиннаб цу хана сона уллув хиннараш. (Доккха садоаккх) Пайда бац цун... Хьаькъал дIакхачанзар са, из кхетаде.

Зайнап. Мисканг, Сафар... Мел хала лелаваьв аз из. Шозза цамогаш хинна, хIанз-хIанз ла-кх из яхаш, дог дилла хьийзай со. Цкъа Iай хи чу ийккхачара, ца ховш цига нийсвеннача саго хьаваьккхав из. ХIаьта массаза чувенав из, ловза ваххача, бераша дог а этIадеш, да вац хьа яхаш. Массаза вийлхав из сона: — «Веций са да. Мичав са да?» — яхаш. Сенца юхадекхаргда Iа цунна хинна халахетараш... Волле (юха а елха чIахк) дIавала сона бIаргагучара! Хьай пхьукIоагах санна мара бIарг кхетаргбац хьа кIаьнках. Из вIалла дага а ма аха! КIаьнк са ва, хозий хьона, са! Цунна да эшац. Со я цун да а нана а. ХIанз-м... ше а хиппав из вокхха.

Ювсап. Могаш вий из?

Зайнап. Ва.

Ювсап. Деша ухий?

Зайнап. Ух.

Ювсап. МаслагIча классе?

Зайнап. ПхелагIча. ДIа хIана яздац Iа из, даим хетта дезаргдоапаш.

Ювсап. Хьажал, вокхха хиннав. Йист ца хулаш латташ цхьа юкъ йоаккх.

Зайнап. Со йода, тIехьайисай со. Тахан дукха балхаш да тха. Кабуц я дIае езаш.

Ювсап. Зайнап?..

Зайнап. Фу ях Iа?

Ювсап. Зайнап, Зайнап маршкаш, къинтIера яла сона?..

Зайнап. Ювсап, со... къинтIера йоал хьона. Со-м хьогге а яьннай хьона къинтIера, со хьайца дика хиннаяларе, со хьайна йийзаяларе, йоалаергьяцар Iа цхьаккха саг. Се езаш воацача сагаца са фу гIулакх да. Цхьабакъда, воI-м воаккхалургвац хьона хьайна къинтIера.

Ювсап: Зайнап, бонкъала а тIавита со цунна.

Зайнап: Хьавола... Из школера цIа венача гIолла. Цхьабакъда, хьона ма мотталахь из зIамига ва аьнна, цо Iа дIадувцар кхетадергдац аьнна. Сафар иштта вац. Сафар хьаькъал долаш кIаьнк ва.

Зайнап дIайолалу.

Ювсап. (Цунна тIехьа хьежаш латт) массаза а хиннай дог дика долаш. Баркал хьона, Зайнап.

КХОАЛАГIА СУРТ

Юххьанца хинна цIа. ЦIагIа ба Зайнапи Сафари. Барзкъех аьшк тохаш йоал Зайнап, Сафар гIанда тIа книжка дешаш вагIа. ХIама тох наIарах.

Сафар. Мама, хIама етт наIарах. Зайнап хьа а хьажац.

Зайнап. Волле хIаьта, малав хьажа венар. Сафар аравоал, сиха юхачуэкх.

Сафар. Мама, цхьа къонах ва. Хьо цIагIа йий хет цо.

Зайнап. Мича хила езаш яр со, сай цIагIа ца хинна. Чувола ала.

Сафар юха а аравоал. Ювсап тIехьа а волаш, юхачувоагIа из. Зайнап ший болх беш я.

Ювсап. Дика мел дар доагIалда укх цIагIа. Сайра дика хийла хьа, Зайнап. Зайнапа моаршал юхадерзадац. Ший нанна цецваьнна бIарахьеж Сафар. Ювсап цхьан метте латт, кога тIара кога тIа вувлаш. Сафара чехкка гIанд дIаоттаду цунна, Iоха алац.

Зайнап. ХIана латт хьо. Iоха мегаргва хьона. (Сафарага цIимхара) ГIанд дIале цунна!

Сафар. Аз-м...

Ювсап. Баркал, ер да гIанд. (Iохов)

Зайнап. Со гIулакх долаш я ара. Аьшк Iо а оттаь, наIаргахьа дIайолалу. Ше цунна тIехьаваха веза, е Iе веза — фу дича бакъахьа да ца ховш латт Сафар. Зайнап арайоал. Сафари Ювсапи цхьаь бус. Цхьа юкъ йоаккх йист ца хулаш.

Ювсап. Сафар, тахан школе хиннавий хьо?

Сафар. Хиннав. Хьо малав?

Ювсап. Со вовзаций хьона? Хьа да ма вий со.

Сафар. ХIай?! Сафара бера книжка Iодож.

Ювсап. Ва-те. Хьа да...

КIирвенна Ювсапа бIарахьеж Сафар. Ший Iодежа книжка хьаэц цо.

Сафар. Хьо-м вац са да. Са да вIалла ва а вац. Из веннав. Дукха ха я венна.

Ювсап. ХIай?! Веннав! Из фуд веннав яхилга!

Сафар. Къонах, Iа фу дий: сона тIа ма чувхалахь.

Ювсап. ХI-м, веннав.

Сафар. Хьа бокъо яц сога ле. Сона хьо бIарга а вайнавац, малав а хац. Хье хьоашалгIа вена саг вале, вагIа хьай гIулакх а ховш, хьона низ дIакхоача, се декхарийла йола гIулакх де хьожаргва со.

Ювсап. Ай, со-м чувхац хьона тIа. Селла чIоагIа ма ала, са воI...

Сафар. (Истола тIа чIоагIа книжна IотIатох) Со вац хьа воI. хозий хьона, яьй, къонах!

Ювсап. Мегад, кхы аргдац аз. Хьо сов цIимхара ва ала воаллар со-м. Сов цIимхара...

Сафар. ЦIимхара хургвац. Iа цу тайпара къамаьл ца дувце.

Ювсап. ТIаккха... хьана воI ва хьо? Малав хьа да, да малав хьа?

Сафар. Са дац?.. (Баламаш вIашкаоз) Сона-м хац из малав. Вац са да, дIаваьннав из, веннав.

Ювсап. ДIаваьннав, дIаваьннав! Ма сиха дIавоаккх из Iан хьа напаси. Мегад, венна хилва из, хьона иштта чIоагIа лойя. Цхьабакъда, цIи йоацаш мича хиннав из. ЦIи хинна ма хургйий цун ях, цIи?

Сафар. Цун цIи Ювсап хиннай.

Ювсап. Гой хьона, Iайха хьа аьлар-кх Iа.

Ювсап. Со ва-кх из Ювсап, хьа да Ювсап.

Сафар. Къонах, Ювсап хийла хьа цIи е Темаркъа хийла, сона из бе-башха дац. Са да дIаваьннав, веннав, дукха ха а я венна, хIаьта хьо сона эгара хьалха гуш саг ва. (ЦIимхара) Хьо фу саг ва а хац: тийшача балха вена саг ва, е эгIаваь саг ва...

Ювсап. Оффой, Iа ду къамаьл! Ма эхь доацаш кIаьнк хиннав хьо. Кхы вIалла ца хилча а хьол кIеззиг вокххагIа ма вий со...

Сафар. Къонах Iоъаравалал укх цIагIара. (ДIатIа а вахе, цIен ниI шерра дIаел). Хьа гIулакх дац са эхь-эздел дувца. Со сай цIагIа ва.

Ювсап. Ай со-м.., Сона-м... Сай воI волча...

Сафар. Iа фу дий, къонах, цкъа Iоъаравалал укх чура! Иштта дукха сатехад аз хьона. Ювсап ураотт. Цу ханна чуйоагIа Зайнап.

Зайнап. Сафар, фуд Iа дувцар! Хьаша ма вий из...

Сафар. Мама, вац, из вац хьаша. Хьаша валаре-м, ший гIулакх а довзаш, таккхалча вагIаргвар. ХIаьта укханна-м ше фу дувц а, фу леладу а хац.

Ювсап наIара юххе юхасоц. Юхаверз.

Ювсап. Iадика хийла шун. (Сиха дIааравоал).

Сафар. Мама, варий из са да? Вацар, варий?

Зайнап. Вар, са кIаьнк, из вар хьа да. Мухь баьнна вийлха а вийлха, ший нанна мархIаэккх Сафар.

Сафар. Вай да... Са да...

Зайнап. Сатоха, са кIаьнк, ма велха. Вокхха ма вий хьо.

Ше елх. Хий дIадоах бIаргех.

Сафар. Са да, са да...

(Пордув).

ХАЛХАРАШ — ЦУННА ДУКХА ДЕЗАР

ТIАНК аьнна хьалйиза я йоккха зал. Цхьацца йовш ейна йоал лампаш. Духхьал сцена мара яц сийрдаьккха. Концерт дIахьочо хьахкайкаду: «Нохч-ГIалгIай тайжа халхар ду республика халкъа артистка З. Сардаловаси С. Абдусаламовеи».

ДIайолаю гIийло йиш, шорттига етт фата. Сцена тIа хьагучавоал ши саг: цхьан моттиге латташ санна хет кхалсага бIарахьежача, со доаккхий-хьогI цо аьнна хет тай техача санна нийса воагIача зIамигача сага бIарахьежача. Из ва Нохч-ГIалгIай АССР иллеи халхареи ансамбла артист Абдусаламов Султан.

Дуккхаза бIаргадайнад сона цу шинне ду из хоза халхар. Бакъда, массаза а хIанз эггара хьалха гуш санна хет.

ГАЬННА лоам чу улл Ведана района Махкатiе яха юрт. Укхаза а кхычахьа санна дукха дезар кадай халхараш, хоза ашараш. Боккхачарна тIехьашка лечкъа дIа а этте саг йоагIача а кхычахьа а хулча, сакъердамашка а ловзарашка а хьежаш латташ хулар зIамига кIаьнк. Цигара чувеча дикагIа халха воалаш хинна зIамигача саго санна халхар де волалора из.

— ДIаухар шераш. Деша ваха ха а хьатIакхаьчар, — йоах Султана вела а къежаш. — Цига а сай «артистически» болх бицбалийтанзар аз.

Школьни художественни самодеятельносте хьинаре декъа лоацар хургволча артиста.

ЗIамига волаш хьона дезаденна хьайица хIама воккха хилча а атта дицлац. Ишта хилар Абдусаламов Султанаца а. Киргизе механизаце школе деша вагIача а эггара дикагIвола халхархо вар Султан.

Лоацца аьлча, миччахьа а из кхачарах, фуннагIа деш из хиларах шийна дукха деза гIулакх дитацар цо. Советски Эскаре гIулакх деш волча хана салтий самодеятельноста кулгалдеш а ше халха вулаш а вар Султан.

...1957 шу. ДагайоагIа Нохч-ГIалгIай АССР керда вIашагIйоллача ансамбле болх бе кагирхой хоржаш Алма-Ате хинна конкурс. Къувсаш хиннача дуккхача кагийча наха юкъе ансамбле халхавувла бокъо яьккхар Султана. Воккха специалист эшацар из дика халхавала хайна ца Iеш халхарах кхеташ а халхара меттаца халкъа оамал гойта ховш а волга хара.

Эггара халагIдар хьалха дар. Къона яр ансамбль ше а цун артисташ а. Деррига а юкхьанца денз дIадоладе дезаш дар.

— Къоначарна массанена а, хIаьта къаьстта сона а, даим новкъостал дора башха-дикача халхархочо а балейтмейстера а. Дакашев Вахас, — йоах Султана. — Бокъонца халхавала цунца Iомавелар со.

Дувцилга а яц эшшача новкъостал де, ховр хьахьеха уллув опыт йола саг хилар доккха гIулакх да. Бакъда, из деррига дар аьнна дика артист а халхархо а хургвац. Халонех а дукха бар аьнна балхах а ца къахкаш, искусство дукха езаш хилча мара кхоачалургвац дагалаттачунга. Иразах, из деррига а Султанах доаллаш дар.

— ДагадоагIа сона, — дувц Султана, — ансамбла кийчдаьча хьалхарча концерте айса даь гIалгIай, дагестански, воккхача сага, шин доттагIчун халхараш. — Репетицешка халхавувлаш касткаста Iувда езаш хулар коч, — велакъеж из. — Бакъда, из деррига а дицлора концерте баьхкараша аз ду халхар безамо тIаэцилга хайча. Цул дезагIа цхьаккха хIама а дий-хьогI артиста!

ХIанз Абдусаламов Султанах шийх а хиннав ансамбла ветеран. Ер бархIлагIа шу да из цу коллективе халхавувла. Цу бархI шера къонача артиста Советски Союза тайп-тайпарча городий, юртий болхлой поселкай сценаш тIа даь халхараш дагарде атта хургдац. Бакъда, къаьстта дукха деза цун халхараш Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхошта.

ЦХЬАН сарахьа вай ансамбла концерте вагIар со. Сона уллув багIар сона бовзаш бола, городе ваха шоай воI волча баьхка, воккха саги йоккха саги. ЦаI а шиъ а номер чакхъяьлар. ХIаманца безам боацаш санна багIар са лоалахой. Цул тIехьагIа халхаболабелар З. Сардаловаи С. Абдусаламови. Сатийна яр зале. ЦIаьхха тIоараш техар воккхача саго. Цул тIехьагIа ше гIалат ваьлча санна улув багIачарна хьалхашка бехказа а ваьнна бIарг тIера цо боаккхаш хьежар из халхабувлачарга.

Халхар чакхдаьлар. ТIоараш деттар массане а, къаьстта чIоагIа «къахьегар» са лоалахочо — воккхача сага.

— Сесаг, — аьлар цо, — мишта баьлар халха?

— Из кхалсаг-м хоза яьлар!

— Даьра дика-м зIамига саг а ваьлар! — Дукха ха я цу тайпара товш халхабувла нах сона ца гу.

Воккхача саго аьнна уж дешаш вIалла дицлац сона. Да а да Султана ду халхар товш а наха дезаш а.

Мишта вIаштIехьдоал цун из?

— Юрта вахача, саг йоагIача а йодача а нийсвелча а нах халха мишта бувл зув аз, — йоах Султана. — Нагахьа санна сайна довзаш доаца халхара сурт, кхыдар а бIаргадайча хьаэц аз.

Халхараш тайп-тайпара де йиш я. Халхарах даккха гIалат деце а цхьавола саг халхавоалача хана цхьанна а хIаманца уйла яйтац, дог тохадалийтац.

Султана ишттa халхевала хац. Къаман оамал хьагойташ, цун характер йовзийташ да артиста халхараш. Атта дац цунга кхача, бакъда, из ишта ца хилча цох халхар а хилац.

Миллионаш болча наха бIаргадайнад Абдусаламова халхараш, хIана аьлча цо дакъа лаьцад «Со халха вувргва», «Халхарий дунен чу» яха кинофильмаш доахача.

Халхархочун говзала лакха мах бар да Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума шоззa Сийлен грамотеи тайп-тайпара иттанел совгIа грамотеи похвальни листи цунна ялар.

...Тlанк аьнна хьалйиза я зал. Концерт дIахьочо хьахкайкаду: «ХIанз гIалгIай халхар дергда Нохч-ГIалгIай республика халкъа артистка Сардалова Зулайси Абдусаламов Султанеи». Цхьан моттиге латташ санна хетийташ тайжа йоагIа Зулай, кадай ког лувзаш, йоIа тIера бIарг ца боаккхаш, шеро го боаххаш воагIа Султан.

Халхар чакхдаьлча массане а тIоараш тох. Царел дезагIа фу хургда артиста!

М. МУСИЕВ.

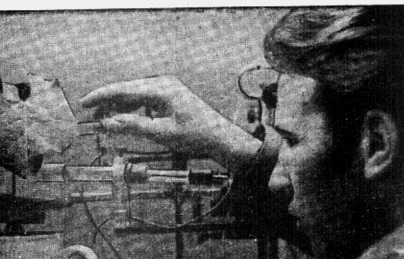

□ □

ЮРТБОАХАМА АКАДЕМЕ — БIАЬ ШУ

СУРТА ТIА: III КУРСА СТУДЕНТ МИХАИЛ ТОКАН БАЬЦОВГIИЙ БИОПОТЕНЦИАЛАШ ЮМАЕШ ВОАЛЛ.

И. Кулешова сурт.
ТАСС фотохроника.

□ □

ХАНАЛ ХЬАЛХА

Парте ЦК сентябрьски Пленума решенеша дегаш гIоздаьхача город МалгIабикерча ремстройучастка коллективо, ханал хьалха, 7-ча ноябрга 100,5 процент кхоачашъяьй шера план.

Ишттa толам баккха тха коллектива йиш хиннай къахьегам лерттIа вIаштIехьбаккхарах, йолаш йолча торонех бизза пайда эцарах, кхыдола гIулакхаш дарах. Цу гIулакхо торо хилийтар продукцега дIабода мах лохбе, продукце дикал, къахьегама овсарле лакхъе.

Семилетка тIеххьара шу толаме чакхдаккхар духьа начальник Халухаев Тухан волча ремстройучастка коллективо шерра йоаржаяьча социалистически яхье хьалха йоагIа Бузуртанова Тамаре, Закаева Бучас, Цечоева Насе кулгалдеш йола штукатурийи малярийи бригадаш. Дийнахьара нормаш 140—145 процент кхоачашъю цар.

Ишттa белгалъяха йоагIа коллектива хьалхашка латта декхараш кхоачашдара шоаш кхо ца беш къахьегаш йола Бузуртанов Махьмада кулгалду плотникий, Ужахов Iалихана каменщикий, Даурбеков Султана столярий бригадаш а.

Толамаш совдоахаш балхаш деш ба тха шофераш М. Осмиев, Л. Эльмурзиев, А. Яндиев, трактористаш М. Фаргиев, М. Эльмурзиев, болхлой Ш. Тазбиев, слесарь М. Бекбузаров, кхыбараш.

ХIанз парте XXIII-ча съезда сийна керда къахьегама совгIаташ кийчдеш я барт тайна йола тха коллектив.

Я. МЕРЖОЕВ,
МалгIабикерча ремстройучастка юкхьанцарча парторганизаце секретарь.

ШОЛОХОВ МИХАИЛА ХЬАЬШИЙ

«Дагенс нюхетер», «Свенска дагбладет» яхача шведски газетий корреспонденташ Ларс Бринггерти Йонни Флюдмани Вешенски станице Нобелевски преме лауреат вола писатель Михаил Александрович Шолохов волча хиннаб.

Писатела безаме тIайицар хьаьший. Цар деча дуккхача хаттарашта жопаш телаш, Михаил Александровича дийцар ший творчески балхах а общественни гIулакхаш деш ше беча балхах а лаьца.

«Уж лийтар Даьхе бахьан» яхача ший кердача произведенех лаьца дувцаш писатела аьлар, цу трилоге хьалхагIара инижна йистедаьнкха вала а воалл ше, хIаьта укх гаргахьарча хана из йистейоаккхилга а лерхI ше, аьнна.

Писатела дийцар ше болх Iийрийне денз деликъалца беш хилар. Цул тIехьагIа цо ше волча ухараш тIа а ийбу, деша а деш.

Михаил Шолохова бакъдир ше волча дукха нах ухаш хилар, къаьстта а аьхки.

— Лакхехьарча Совета депутат а НПСС ЦК член а ва Хьо. Хьа писательски балха новкъарле яц-хьогI цо?

— Халкъаца вIашагIветтаваларо сона новкъарле яц. — аьлар писатела. — Новкъарле ца ярал совгIа, кхыметтел кулг вахара пульса тIа улл.

— Писателий тIеххьарча съезде Iайха къамаьл деш модернизмах лаьца дийцар Ia, фу аргдар Ia цу хьанъехьа?

— Со эксперименташта духьала вац, — аьлар Михаил Шолохова. — Со бакъахьарча, кхетамерча эксперименташкахьа ва. Со ва дIаяхача ханах юхейисача тIехьален лоархIам ца беш йоацача, дIаяхача ханардар дIа ца доалийтилга лоралуш лелоча модернизмагахьа. Нерда формаш лехилга — из дика да. Лехаш ца хилча хург а дац нердадар. Со новаторствагахьа ва. Цхьабакъда, со дIаяхача ханах юхейисача тIехьален лоархIам ца бу нерда формаш лехара духьала ва.

* * *

М. А. Шолохова Нобелевски преми хьожаярца дувзаденна цун творчествана хетаяь йола йониха выставка хьайийлай В. И. Ленина цIерахча СССР Паччахьалкхен библиотеке. Укхаза баьхкабар писателаш, искусствай деятелаш, культура болхлой, столица общественноста викалаш, дукха а бола дешараш.

Боккъала а башхача советски писатела Нобелевски преми хьожаяра чIоагIа раьза хинна я дунен общественность. Цунна тешал ду пресса отклинаша а ловцаш доахаш ухийтача телеграммаша а.

Советски Союзе Шолохова произведенеш арайийннай 42 миллион экземпляр хинна ца Iеш. Доазол дехьарча мехнашка шовзткънел дукхагIча меттайла непа дийттад цун книжкаш. Цо кхеллача образаша дикна йIаьхий яьй киноискусство, живопись, музына.

Выставка хьахьувнх деррига ший вахар вай воай партена, советски Дай-мехна, советски халкъа хетадгв волча, вай ханарча гIорбаьннача художникех цхьанне творчески никъ.

Выставка хьаеллача къамаьлаш дир СССР Министрий Совета непа йоазонна йолча Паччахьалкхен комитета председатела Н. Михайлова, СССР писателий Союза правлене секретара В. Кожевникова, художника В. Минаева, В. И. Ленина цIерахча СССР Паччахьалкхен библиотека директора И. Кондакова.

(ТАСС).

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Сукарно даь къамаьл

ДЖАКАРТА, 12 ноябрь. (ТАСС). Сукарнос харцахьа лаьрхIар Индонезера коммунисташта духьалара кампани, «гIамаш лувца вахар» мо гIулакх да из, аьлар цо. Турпала ди дездеча Негара дворецe къамаьл деш, цо дIахайтар, дов хьедеш йолча а цу тайпара кхохкам лакхбеча а моллагIча группана духьал аггара чIоагIагIа дола гIулакхаш доахаргхилар. Революцена зулмане дола хьалхехьа а, лагалаьца гIулакхаш цхьайолча группаша леладеш хилар новкъа да сона, аьлар Сукарнос.

«30 сентября болама» суд яьй, хIанз гIамаш лувцаш латт, — аьлар дIахо Сукарнос, — индонезийски коммунистически парти меттел, бердига аьрдехьара бараш а лувцаргболаш да из.

Нагахьа санна нийсхонцa къоаста ца дой, цунах зулам дарга деррига индонезийски халкъа. Хьалхьедергдац вай довнаш. ЦIи йоалийтаргьяц вай».

Сукарнос дIахо аьлар, моллагIа вале а революци ший новкъара ялар дезаш волчунца юкъарчал доацца президента ше дувцаргда, ше этта а воацаш, революце лидералла халкъо ше хержа хилар дагадохийтар цо.

ХIанз цхьа партеш дIаяха а царна суд е тIаккувш хила а деза яхаш дIадех, аьлар Сукарнос. Цхьабакъда, белгалдаьккхар президента, тIакхув хила безараш духхьал Индонезе парти хинна ца Iеш, ишттa кхыбараш а ба. Хьадувла цу новкъа гIоргдац вай, аьнна тIатехар цо.

Къаьстта аьлча, дипломатически корпуса викалаш а болаш хиннача цу церемоне президента дIахайтар доазол дехьарча дипломаташка, цар индонезийски халкъан паччахьалкхенеи духьал бола подрывной болх бе йиш йоацилга.

«Гуччахьа дIаьлча, — аьлар Сукарнос, — Джакарте хIанз подрывной болх беш йола цхьа посольство я. «Мукъача дунен» «идеологаш» тха мехка дIайоаржаеш пропаганда ергIолаш цхьана индонезийца 150 миллион рупий ахча дала гIийрта цхьа посольство я».

ХIанз, дIахо аьлар Сукарнос, неколим (неоколониализм, колониализм, империализм) тIа тIа дукхагIа дакъа лоацаш я Индонезена духьаларча подрывной балха юкъе. Тха мехкеи халкъеи цхьоагIо йохае гIерташ, «дийкъа а дийкъе доал де» яха политика чакхйоах цо, цудухьа халкъ фийла хила а деза, индонезийски революци цу боанга чу гIоргйоацаш хIама де а деза».

СОЛСБЕРЕРА КЪОВСАМ

НЬЮ-ЙОРК, 16 ноябрь. (ТАСС). Расистски экстремистий путчал тIехьагIа Къулбехьен Родезе бужаш бац расистий лидера Смитаи английски губернатора Гиббсаи юкъера къовсам. Кортамукъале дIа ма кхайкайингге а Гиббса шоашкарча посташ тIара дIабаьхар Смит а из керте латта правительство а. Цунна духьала Смита Гиббсагара дIадийхар цу территоре тIара беррига политически болх социйтилга.

Риббса дIакхайкадаьд ше Къулбехьен Родезе губернатор волаш вусаш хилар а английски королевас аьлча мара ше отставке гIорг ца хилар а.

ХIаьта а Смита режимо кIезига теркалду английски човхамаш. Бокъалдар аьлча, экостремисташа плен вига вола губернатор Гиббс хIанз лаьца цIагIа Iохоавьвчун хьала гет тара тара долча хьалева.

КХЕРАМЗЛЕН СОВЕТЕ

НЬЮ-ЙОРК, 16 ноябрь. (ТАСС). Шоаттадийнахьа хиннача Кхерамзлен Совета заседане ший лоIамерча Африка тIаэца тиганзар английски делегаце хьалхашка оттаь Къулбехьен Родезерча хьала хьакъехьарча резолюце проект, из моттийта оттаь махиллара. Расизмацарчеи колониализмацарчеи гоамалах хьалдиза долча чIоагIача деналца шоаш даьча къамаьлашца Эфиопе, Танзане, Замбе, Гвинея викалаша белгалдаьккхар Англе де яхача ахаш мара доацача гIулакхаша Солсбере Iаьдал дIалаьцача расистски режима бе боагIа Iоаткъам берг ца хилар а, хIаьта законах йоацача Смита правительствана ха Iоаеи къулбехьен африкански новкъосталца ший позицеш чIоагIъеи новкъостал мара, кхы хIама дерг ца хилар а.

Ерригача африкански бартцхьоагIон Организаце цIерах африкански викалаша тIагIертадора африкански проекта тIа чакхдаха яха гIулакхаш хьем боацаш чехка кхоачашделга а, хIаьта цу даькъе, тIема низ юкъе а хьош, хьем боацаш чехка кIезигагIчар расистски режима мятеж тоIаелга а.

Замбе викало Кхерамзлен Совета уйла тIаерзайир Замбецарча Къулбехьен Родезе доазонашка эттача кхерамерча ситуацена.

Танзане делегато шийна хьалхашка ягIача Англе делегаце юхьа духхьала тIехтехар: «Британски кхыча мехкашцарча гIулакхий министр Совете венав дуне Iехадар духьа, английски правительство Совето моллагIа дале а цхьа гIулакхаш делга довш я аьнна хетийтар духьа». Британски резолюце проект тIаэца а ца тугаш, Танзане викало дIакхайкадир, нагахьа санна Кхерамзлен Совето ший декхар кхоачаш ца дойя, шоай лоIаме йола африкански паччахьалкхенаш шоаш шоашкара гIулакхаш де кийча хила езилга.

Гвинея викало белгалдаьккхар африкански паччахьалкхенаша цхьанна а хана Африка дега юккъе шоллагIа Къулбехьен африкански Республика юллийтарг ца хилар. Уж кийча я континенте машари кхерамзлеи Iалашъяр духьа хьаштдолла зенаш шоашта хилийта.

12 ноябре пионерийи дешархойи Московски Дворецe хьайийлай «Космос. Iилмахочун, художника, космонавта бIаргашта гуш маххиллара» яха выставка. Цига хьахьувкхаш да профессора Г. И. Покровске, художника - фантаста А. К. Соколова, СССР летчика - космонавта А. А. Леонова балхаш.

СУРТА ТIА (аьрдехьара аьттехьа): А. А. Леонов, А. К. Соколов, Г. И. Покровский стендех цхьаннена хьалхашка.

В. Егорова сурт.
ТАСС фотохроника.

БИЙСАНАРА СМЕНА

Сатосса ха яр. Моторо деча татах мара ха йиш яцар «ДТ-54» яха трактор гарга кхоачаш латтилга. Кизга санна, къаьга нохараши хьоанагIалаши юкхе дIатIакхаьчача мара ходаланзар. Кабина чура лаьтта Iотоссавелар Закриев Сайт-Саьлам.

—Ер юххера гектараш аьха даьлча, — аьлар цо, — зяба аьха доал тхо.

Сайт-Саьламца къамаьл хоттаделча хайра тхона цо хIара смена гIа 6—7 гектар оахилга. Нормага диллача аха езар 3,6 гектар я.

— Шин бетта, — йоах цо — 400 гектар аьха яьннай.

Малх хьалбоалаш латтар, даха даьннача оаха ший Iадика ювцаш Сайт-Саьлама хьакховдадаь шонкаш холу чIоагIа кулг аз хьалаьцача хана.

...ЮхадоагIаш цIаькха а кхийтар тхо Сайт-Саьламах. ХIанз цун смена йистеяьннаяр. Из водар шоай Мичурина цIерахча совхоза шоллагIча отделене тракторно кхаш леладара бригада кхай тIарча стане. Юхьа тIара холуш дар бийсанна болх беш хиннача цун наб яйнилга.

М. МАГОМЕТОВ.

ЙоагIаш енна цIи

Корта кIайбенна ха яха саг я Ганцеевич Ядвига Ивановна. Деррига цун вахар, балха гIулакхаш Нохч-ГIалгIай республике балача наьха вахарца дувзаденна да.

...35 шу хьалха Ленинградски медицински институт а яьккха вайцига болх бе енай из. Деша ягIаш Кавказа нахахи Iаламахи язъяь А. С. Пушкина, М. Ю. Лермонтова, Л. Н. Толстойс, ишттa дуккха кхыча писателий произведенеша безабалийтар цунна вай мохк. ХIаьта ишттa дика ховра Ядвига Ивановнайна доаман мехка лораш эшилга а.

Лор-терапевт яха специальность кара а ерзаяь эггара хьалха Грозне балха ера из. Ший професси дукха езача лоро хьахьекхар цунна ший болх дика вIаштIехьбаккха ховлга. Эггара хьалха Грозне Старопромысловски районе медицински хьалхара гIо дара пункташ хьайийллар из я. Халонех бIу ца къожабеш медицински гIо эша мехкдаьттахой болча яха кийча яр Ядвига Ивановна. ХIаьта дукхагIа бараш цо даьча дарбах берза а берзар. ГIадъяхе бIаргаш лепар цун ше берзабаьча унахоша баркал хилда хьона лор, аьлча. Из эггара доккхагIа дола совгIат хулар цунна.

...ДIаухар шераш. Ший йолаш йола говзал, балха опыт къоначча специалисташта камаьрша дIалу лоро. Цунгара балха говзал хьаIомаяьча нахах хIанз республика заслуженни лораш а болаш специалисташ хиннаб. Старопромысловски района больнице болх беш йола лор Н. Яковлева, горсанэпидстанце лор Крайнова, Гудермесски больница лор П. Дубинина, ишттa дуккха кхыбараш а цун ученикаш ба.

ХIанз укх тIеххьарча 12 шера республикански кожно - венерологически диспансера лаборатopе заведующи йолаш хьайоагIа Ядвига Ивановна. Укхаза а деррига ший хьинар а низ а наьха унахцIено лораяра дIалу Ганцевича. Диагноз нийса оттаяьйий хьажар, лазара эггара дикагIа дарба хургдола наькъаш лахар, цахаддаш унахошта профилактика яр балха юкъе керттердар лоархI Ядвига Ивановнас.

— МоллагIа тхо ца а кхеташ чехка вIаштIехьдаккха дезаш хIама хуле, — дувц лаборанткаша Грушина Антонинаси Хуберова Зинаидаси, — Ядвига Ивановнайгара повкъостал деха долх тхо. Дикка кхетаргдолаш хьа а хьийхе, балха юкъера нийсденна гIалаташ а кхоачамбоацараш а дIадаха новкъостал ду цо. Цудухьа тхоай наьнал хийрагIа хетац тхона из.

ХIара шера республике районашкара лабораторни практикаш 12 саг воагIа диспансере. Цар практикана массайолча хана кулгалдер Ганцевич я. Iомалучар зIаммига толам баьккхача а гIадйода. хIаьта уж гIалат баьлча хала хет хьинар долча лора. Каст-каста къонача специалисташта юкъе хул из. Вай Советски наьха унахцIено лораярал сий долашагIа цхьаккха хIама дац, лора болх хала бале а сий долаш ба, яхаш хьехар ду цо царна.

—Цена дог долаш Iымерза саг я Ядвига Ивановна,—йоах диспансера керттерча лоро Пошев Iаладдина, — балха опыт лакха йола дика специалист, дика новкъост я из. массе хана нахаца да цун дог.

Паччахьалкхено боагIача бесса мах бир цун балха гIулакхий. Дукха ха йоацаш Нохч-ГIалгIай республика заслуженни лора цIи елар Ганцевича.

Из йолча кабинете со дIачуваьлча ер сурт бIаргадайра сона:

Ядвига Ивановнайна хьалхашка лаьттача истола тIа дуккха письмоши, телеграммаши, поздравительни открыткаши ухкар, хIаьта тхо дIачудаьннача юкъа а вIалла хададацар телефонни звонокаш а. Кхоаяцар лабораторе къона сотрудница республика районашкареи городереи из даькъала ювцаш наха еттача телефона хьатIааха.

С. ЛОРСАНУКАЕВ.

Хьажарга кийчлу

1965-ча шера цхьоалагIча сентябре массайолча художественни коллективай ворхIлагIа хьажар хургдолга дIахайтадар республика ерригача культпросветучрежденишта. ХIанз хьажарга кийчлуш я Нохч-ГIалгIайчен художественни самодеятельноста коллективаш.

Цу хьакъехьа дола декхараш дика довз Наьсарен района культпросветучрежденешта а. ХIанзехьа а цу лоархIамерча денга кийчо е болабеннаб наьсархой. Района массайолча клубашка художественни самодеятельноста хьажара лаьрхIа оргкомитеташ вIашагIъехкай. ХIаьта юрта Советаш а цу гIулакха дика оарцагIъяьннай.

Iаьлий-Юртарча, ЖIайрахарча, БурокIалхарча клубашка, районни культура ЩагIа хьажар дIахьош да хIанз. Юрта къахьегамхой культурни боарам айбара шоай беррига низ тIабахийтаб Наьсарен района культпросветучрежденей болхлоша.

М. АБДУЛ-ВАХАБОВ.
Нохч-ГIалгIай АССР-а культура министерства методически кабинета лекторе заведующи.

Редактора зам. А. А. МЯКИЕВ.

ХЬАМСАРА НОВКЪОСТИЙ! ДУКХА ХА ЙИСАЯЦ ГАЗЕТАШТА ЯЗЛУЛГА ЧАКХДАЛА. СИХАГIА ЯЗЛЕ «СЕРДАЛО» ГАЗЕТА!

ЛадувгIа

18 ноябрь 1965 шу.

РАДИО: 6.30 — Юрта боахама болх. лошта передача (гIалгIай меттала). 6.45 — РВ.23.-и УКВ цхьоалагIча программен гIолла ешараш. 6.45 — Горсете гIолла хоамаши, ашараши. 7.10—«Грозненский рабочий» «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.20 — Передачий программа. 8.20 — «Сердало» газета оагIонаш тIара. 8.30 — Ашараш. 8.45 — «Къона тIехье» яха передача (эрсий меттала). 15.00—«Композитор Кажлаев Мурад» яха музыкальни передача. 15.30 — Фу гойтар отчетно-хоржама партийни собранеша яха беседа (гIалгIай меттала). 15.45 — Революце бIухой. Кодзоев Берса (эрсий меттала). 16.00 — «Къамаьл ду радио общественни редакце». 16.15 — «УнахцIено» яха радиожурнал (эрсий меттала). 16.45 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала). 17.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 17.15 — «Шоана, юртара къахьегамхой» яха концерт. 17.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).

УКВ: 9.00—«Хьамсара Дай-мохк, хьо ба са Росси» яха музыкально-литературни композици. 9.43 — «Илеш оал Отс Георга» яха передача. 10.21 — «Конек-Горбунок» яха берашта бола фаьлг (хьалхара передача). 11.04 — «Глазунова музыкальни портрет» яха концерт-очерк. 19.00 — БIаьстено илли оал: яхача Кобалевске оперетта монтаж. 21.18 — «Хьая сога цитох» яха литературни передача (нохчий меттала). 21.35 — «Хьу» яха Чюрлиониса симфонически поэма. 21.52 — «Къона бараш» яха радиопостановка.

Хьажа

ТЕЛЕВИДЕНИ: 18.25 — Телевизионни кердадараш (гIалгIай меттала). 18.35 — Лоаман кхалсаг яха телевизионни журнал. 19.05 — Наьсарен кагирхой хIара дийпахьара гIулакхаш. 19.20 — Батарея, топаш тоха! Яха киноочерк. 19.45 — Телевизионни кердадараш. 19.55 — Бийса сатийна хийла шун, бераш! 20.05 — Эстрада халкъашта юкъерча конкурса лауреат Беляева концерт. 20.40 — «Райкома секретарь» яха художественни фильм.

Грозненски района, станица Первомайская, Лесная яхача улицагIа, 5 яхача гркас Галина СтепановнаСибиркинас суде деннад цу адресах вахаш волча ший марагара Сибиркин Петр Ивановичгара ше хьаяларах дола дош.
Дош дувцаргда Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча суде.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Щеча фронтовикий улица, 15. Телефонаш: редактора — 2-41-23; редактора зам. — 12-07-01; бехктоккхама секретара — 2-45-48; партийни вахареи, промышленнии, юртбоахамеи, культураи, письмойи отделий — 2-25-72; корректорске — 2-09-20.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков 15. Телефоны: редактора — 2-41-23; зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного, культуры и писем — 2-25-72; корректорской — 2-09-20.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Революце проспект 7/84.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84.

СФ05548. Заказ № 6356.